

Het nut van nakijken.

Het aanpassen van mijn manier van omgaan met nakijkwerk.

Auteur: Carina Smit
Studentnummer: 2135454
Opleiding: Master Special Educational Needs
Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg
Leerroute: Remedial Teaching
Begeleid door: Aartje Bouman
Datum: augustus 2010

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	6
Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling	8
Aanleiding van dit onderzoek	8
Probleemverkenning	8
Onderzoeksvragen	9
Huidige situatie	10
Gewenste situatie	10
Verwachtingen bij dit onderzoek	11
Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing.....	12
Domeinen	12
Actuele beschouwing van literatuur.....	12
Het doel van nakijken.....	13
Feedback geven	13
Correctie als activiteit voor de leerling.....	14
Wat zeggen handleidingen over corrigeren?.....	14
Conclusie	15
Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie	16
Actieonderzoek	16
Onderzoeksvraag	16
Deelvragen en onderzoeksinstrumenten.....	16
Data	17
Triangulatie.....	18
Ethische kwesties	18
Hoofdstuk 4: Data analyse en resultaten	19
4.1 Deelvraag A1: Welke functie geven collega leerkrachten aan het nakijken van het werk van leerlingen?	19
4.1.1 Resultaten	19
4.1.2 Conclusie	20
4.2 Deelvraag A2: Op welke manieren kan het werk van leerlingen worden nagekeken?	20
4.2.1 Resultaten	20
4.2.2 Conclusie	21
4.3 Deelvraag A3: Welke manieren van nakijken kan ik toepassen in mijn dagelijkse praktijk en wil ik gaan gebruiken voor verder onderzoek?	21
4.4 Deelvraag B1: Wanneer is het zinvol om feedback te geven?.....	22
4.5 Deelvraag B2: Op welk moment kan de feedback het best gegeven worden?	22
4.6 Deelvraag B3: Welke soorten feedback kan een leerkracht geven naar aanleiding van het nakijkwerk?	22
4.7 Deelvraag B4: Hoe kan ik het feedback geven naar aanleiding van het nakijkwerk, vorm geven in mijn dagelijkse praktijk?	23
4.8 Deelvraag C1: Hoe ervaren de leerlingen de aanpassingen?.....	23
4.9 Deelvraag C2: Hoe ervaar ik zelf de aanpassingen?.....	24
4.10 Uitvoering actieonderzoek.....	24
Conclusie	30
Hoofdstuk5: Conclusie.....	31
Aanbevelingen	32
Hoofdstuk 6: Evaluatie onderzoek	34
Opbrengst voor mij als persoon	34
Opbrengst voor mijn praktijk	35
Wat neem ik mee naar de toekomst?.....	35

Literatuurlijst.....	36
Bijlage 1: POP	37
Bijlage 2: enquête collega's.....	41
Bijlage 3: enquête 1 leerlingen	46
Bijlage 4: enquête 2 leerlingen	51
Bijlage 5: enquête 3 leerlingen	57
Bijlage 6: enquête 4 leerlingen	64
Bijlage 7: Aandachtspunten voor (zelf) correctie.....	68

Samenvatting

Dit onderzoeksverslag heeft de volgende centrale onderzoeksvraag:

Ik onderzoek mijn eigen handelen rondom het nakijken van het werk van de leerlingen, omdat ik wil weten hoe ik het nakijken als instrument kan inzetten in de dagelijkse praktijk, teneinde het nakijkwerk te gebruiken om een hoger leerrendement te behalen bij de leerlingen.

Voor dit onderzoek heb ik in de theorie gezocht naar het corrigeren van het werk van leerlingen, en heb ik geleerd dat het doel van corrigeren, voornamelijk is het geven van feedback aan leerlingen. Deze feedback dient te gaan over het proces, vooral als blijkt dat het product, of het antwoord, onjuist is. Er dient dat goed te worden nagegaan door de leerkracht en leerling samen, op welk punt het proces bijgestuurd dient te worden.

Het geven van directe feedback verdient hierbij de voorkeur. Een leerling die pas een dag later (of soms nog later) te horen krijgt dat er fouten zijn gemaakt, weet vaak niet meer wat de gedachtegang is geweest en de betrokkenheid bij de leerstof is sterk gedaald.

In mijn onderzoek heb ik samen met de leerlingen uit mijn klas, gekeken naar de verschillende manieren van nakijken van het werk van leerlingen.

De eerste aanpassing in mijn eigen praktijk, is het direct nakijken tijdens de les. Terwijl de leerlingen nog aan het werk zijn, loop ik rond met mijn pen en zet krullen als de antwoorden goed zijn. Als ik een fout antwoord zie, dan vraag ik de leerling hoe het tot dat antwoord gekomen is en geef ik op die manier feedback op het proces. Het blijkt uit dit onderzoek, dat niet alle leerlingen dit in eerste instantie niet prettig vinden omdat het ze stoort als ik krullen zet of vragen ga stellen. Na enige aanpassingen heb ik manier van werken ontwikkeld, waarbij ik slechts twee keer tijdens de les rondga, in plaats van meerdere keren per les. Deze manier van werken gebruik ik nu bij de taallessen. Hierbij zijn immers geen eenduidige antwoorden mogelijk en is het noodzakelijk om als leerkracht de antwoorden te controleren.

De tweede aanpassing in mijn eigen praktijk, is dat ik leerlingen hun eigen werk laat corrigeren met behulp van antwoordenbladen. Deze manier van werken pas ik toe bij de reken- en spellinglessen. Hierbij zijn eenduidige antwoorden en die zijn door de leerlingen goed na te kijken. Na een aantal aanpassingen, ben ik tot een manier van werken gekomen, waar ik tevreden over ben en waarbij ik het gevoel heb dat mijn leerlingen dit een leuke manier van werken vinden. De feedback krijgen ze door het noteren van het aantal goede antwoorden. Indien dit aantal onder de vooraf gestelde norm ligt, komen de leerlingen bij mij en zo kunnen wij dan samen nagaan, waar in het proces van denken de fout zit en waar extra uitleg of hulp gewenst is.

Bij dit onderzoek heb ik vooral mijn eigen handelen onder de loep genomen en heb ik geëxperimenteerd in mijn eigen klas met mijn eigen leerlingen. Als aanbeveling zou ik willen meegeven dat er op mij school, meer leerkrachten op deze manier gaan

werken en wellicht het opstellen van een doorgaande leerlijn rondom het zelf corrigeren van werk.

Ook is het een aanbeveling om wetenschappelijk onderzoek te doen naar de effecten van directe feedback op het leerproces.

Inleiding

Mijn naam is Carina Smit, ik ben leerkracht in groep vier en volg momenteel de opleiding tot Remedial Teacher op de Fontys Hogeschool, in Rotterdam. Ik ben acht jaar werkzaam op mijn huidige school en heb altijd al gevonden dat mijn Pabo-opleiding te oppervlakkig was. Ik miste diepgang om kinderen die extra leer- en onderwijsbehoeften hebben, goed te kunnen begeleiden. Ik ben op zoek gegaan naar een opleiding die dit hiaat voor mij kan opvullen en die opleiding heb ik gevonden.

In het kader van deze opleiding schrijf ik dit onderzoeksverslag. De reden van dit onderzoek ligt in mijn dagelijkse praktijk van het nakijken. Ik kijk dagelijks al het gemaakte werk van de leerlingen na (rekenen, taal, zelfstandig werken, spelling, dictee, toetsen, werkboeken, verkeer etc.) maar ik doe er weinig tot niets mee. Alleen als een leerling veel fouten heeft gemaakt, bespreek ik het de volgende dag (of de volgende les) na met deze leerling en vaak zijn dit de leerlingen met extra leerbehoeften. De leerlingen krijgen hun werk de volgende keer terug of het wordt in hun map gestopt en er wordt door mij en door de leerlingen zelf, niet meer naar gekeken. Ik weet doordat ik nakijk, in grote lijnen wat leerlingen wel of niet beheersen, maar weten de leerlingen dit zelf ook? Is het zinvol om het alleen maar na te kijken of zijn er mogelijkheden tot feedback en reflectie, zodat het nakijken zinvoller wordt? Hoe kunnen leerlingen met extra leerbehoeften meer leerrendement halen uit het gemaakte werk? Voor wie kijk ik eigenlijk na? Als ik voor mijzelf nakijk, wat wil ik er dan mee? Als ik voor de leerlingen nakijk, wat kunnen of willen zij er dan mee?

Dit zijn een flink aantal vragen die regelmatig bij mij opkomen als ik aan het nakijken ben. Vragen waarop ik nog geen bevredigend antwoord heb en waar ik onderzoek naar wil doen.

Ik hoop met dit onderzoek te bereiken dat ik aan het eind van mijn onderzoek tevreden ben over de manier waarop ik omga met het nakijkwerk. Ik weet dan dat het werk dat ik en eventueel mijn leerlingen besteden aan het nakijken, een bijdrage levert aan het leerproces van mijn leerlingen en ik weet ook hoe deze bijdrage wordt geleverd.

Tevens weet ik hoe nakijkwerk gebruikt kan worden als feedback voor leerlingen. In mijn dagelijkse praktijk zal flink veel veranderen, ook voor de leerlingen. Ik weet aan het eind van mijn onderzoek, hoe mijn leerlingen dit ervaren en in hoeverre zij dit weten te waarderen.

Door middel van literatuur- en praktijkonderzoek hoop ik te ontdekken welke manieren van nakijken er zijn en welke ik kan toepassen in mijn eigen praktijk. Ik hoop te ontdekken dat ik het nakijkwerk kan gebruiken voor feedback van mijn leerlingen en welke feedback ik het best kan geven.

Door middel van het aanpassen van mijn eigen handelen hoop ik te ervaren en te leren dat nakijken meer oplevert dan alleen streepjes en krullen. Ik hoop dat ik samen met mijn leerlingen ook veel ga leren over hoe wij gezamenlijk kunnen

omgaan met nakijkwerk en feedback. Als ik in mijn praktijk zaken betreffende het nakijken ga veranderen hoop ik ook op feedback van mijn leerlingen zodat wij gezamenlijk naar een einddoel kunnen werken. Dit vergt niet alleen aanpassing van mijn kant, maar ook zeker van de kant van de leerlingen. Zij zullen immers geconfronteerd worden met een andere manier van omgaan met het gemaakte werk.

In de praktijk zal het erop neerkomen dat het nakijken door mij en wellicht door de leerlingen zelf, een andere dimensie zal krijgen en waarbij nieuwe regels en gedragingen zullen worden gevraagd. Ik zal immers meer verantwoordelijkheid bij mijn leerlingen neerleggen als zij zelf hun werk gaan controleren. Dat vereist discipline van hun kant en van mijn kant moet ik hen vertrouwen op de nakijkvaardigheden.

Na afronding van dit onderzoek, hoop ik dat meer leerkrachten gebruik kunnen maken van de door mij opgedane kennis en kunnen profiteren van een hoger leerrendement dat bij het nakijken kan ontstaan.

Ik voer het onderzoek uit op mijn eigen school, in mijn eigen klas. Hier ben ik vier dagen per week werkzaam. Al mijn onderzoek heb ik gedaan met mijn leerlingen (21 in totaal) en met een aantal collega's (13 in totaal) die wilden meewerken aan een interview.

De opbouw van dit onderzoek ziet er als volgt uit: in het eerste hoofdstuk vertel ik over de aanleiding van dit onderzoek en stel ik de onderzoeksvragen op. In hoofdstuk 2 volgt een theoretische onderbouwing. Ik laat hierin zien wat ik in de literatuur gevonden heb over dit onderwerp en hoe ik deze kennis zal gaan toepassen in de praktijk.

Hoofdstuk 3 beschrijft de onderzoeksmethodologie en in hoofdstuk 4 verwerk ik de data die ik gevonden heb in mijn onderzoek. Ik beschrijf hierbij een aantal cycli die ik uitgevoerd heb in mijn klas en de resultaten daarvan. In hoofdstuk 5 is de conclusie te lezen. In hoofdstuk 6 is ten slotte een evaluatie van dit hele onderzoekstraject te lezen.

Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling

Aanleiding van dit onderzoek

Ik kijk dagelijks al het gemaakte werk van de leerlingen na (rekenen, taal, zelfstandig werken, spelling, dictee, toetsen, werkboeken, verkeer etc.) maar eigenlijk doe ik er verder niet veel meer mee. De leerlingen krijgen hun werk de volgende keer terug of het wordt in hun map gestopt en er wordt door mij geen aandacht meer aan besteed. De leerlingen kijken slechts of er een sticker is geplakt en daar wordt dan onderling even over gesproken (ze laten aan elkaar de stickers zien als ze deze hebben gekregen).

Als een leerling het werk heel slecht gemaakt heeft (veel fouten heeft gemaakt, meer dan 20% van de opgaven), bespreek ik het de volgende les (dat is meestal de volgende dag, maar soms ook pas een paar dagen later) met de leerling. Als veel leerlingen veel fouten hebben gemaakt, dan bespreek ik de leerstof nog een keer grondig met de hele groep.

Na het nakijken weet ik dat leerlingen bepaalde leerstof beheersen, maar weten de leerlingen dit zelf ook? Is het zinvol om het alleen maar na te kijken en er verder weinig of niets mee te doen, of zijn er mogelijkheden tot feedback of reflectie, zodat het nakijken een meerwaarde (bijvoorbeeld meer leerrendement, leerlingen 'leren van fouten') heeft voor mijzelf en de leerlingen?

Voor wie kijk ik eigenlijk na? Voor mijzelf en wat wil ik er dan mee? Voor de leerlingen en wat kunnen of willen zij er dan mee? Ik kijk dagelijks een uur na (gemiddeld) en dat is zo'n vijf uur per week. 200 Uur nakijken per jaar. En wat levert dat op voor de leerlingen? Wat levert het voor mijzelf op? Weet ik nu precies wat mijn leerlingen wel of niet beheersen of is het nakijken van de toetsgegevens voldoende om te weten wat ze beheersen?

Probleemverkenning

Ik merk in mijn directe omgeving (de school waar ik werk) dat nakijken veel tijd kost. Mijn collega's en ik zijn er vele uren per jaar mee bezig. Op de vrijdagmiddagborrel, wordt wel eens verzucht dat het veel werk is. Het onderwerp "kinderen zelf laten nakijken" ligt op dat moment gevoelig, er zijn voor- en tegenstanders. Maar wat nu eigenlijk mogelijk is en hoe het georganiseerd kan worden in de klassen, is bij veel collega's (en in ieder geval bij mij) mogelijk niet bekend. Hoe het corrigeren efficiënter kan en hoe we het kunnen gebruiken als feedback zodat de leerlingen er voor wat de leerstof betreft op vooruit gaan, is voor mij een aanleiding om een praktijkonderzoek in te stellen. Veel collega's geven aan belangstelling te hebben voor dit onderzoek en vooral benieuwd te zijn naar de mogelijkheden om een en ander aan te passen in hun manier van lesgeven. Het draagvlak is hiermee voldoende groot om een praktijkonderzoek te gaan doen.

Omdat nakijken voor elk vak belangrijk is, wil ik mij bij dit onderzoek echter beperken tot vakken waarbij het antwoord alleen maar 'goed' of 'fout' kan zijn. Ik denk hierbij aan rekenen en/of spelling. Dit zijn ook vakken die door leerlingen van groep vier redelijk eenvoudig zijn na te kijken (mocht uit de literatuur blijken dat het zelfstandig nakijken een positief effect kan hebben) met behulp van antwoordbladen, het antwoord is immers goed of fout. Een vak als taal is moeilijker na te kijken en vergt

meer inzicht in de lesdoelen (zeker als het om bijvoorbeeld stelopdrachten gaat). Omdat er mogelijk onderzoek gedaan gaat worden naar het door leerlingen zelf laten nakijken van het werk, wil ik hierbij de inperking maken voor het vak rekenen. Bij het rekenen houd ik wel in mijn achterhoofd dat ook voor dit vak de antwoorden niet zwart-wit zijn. Vooral als er gevraagd wordt naar oplossingsstrategieën, is het nakijken door leerlingen moeilijker. Omdat ik werk met groep vier, is dit ook de groep waar ik mijn onderzoek op wil gaan richten.

Ik ga kijken naar de rekenlessen van groep vier, waarbij opdrachten gemaakt worden die slechts één goed antwoord hebben (ik denk hierbij aan plus- en minsommen, keersommen, meten van tijd, meten van afstand, getalbegrip opdrachten). Andere opdrachten (rekenen op de getallenlijn en verhaaltjessommen) laat ik buiten beschouwing, omdat hier meerdere strategieën voor mogelijk zijn.

Onderzoeksvragen

Ik onderzoek mijn eigen handelen rondom het nakijken van het werk van de leerlingen, omdat ik wil weten hoe ik het nakijken als instrument kan inzetten in de dagelijkse praktijk, teneinde het nakijkwerk te gebruiken om een hoger leerrendement te behalen bij de leerlingen.

Mijn onderzoeksvragen hierbij zijn:

Onderzoeksvraag A:

Wat is de functie van het nakijken van het werk van leerlingen in het algemeen?

Deelvragen

1. Welke functie geven collega leerkrachten aan het nakijken van het werk van leerlingen? (wat is het doel van nakijken?).2. Op welke manieren kan het werk van leerlingen worden nagekeken?3. Welke manieren kan ik toepassen in mijn dagelijkse praktijk en wil ik gaan gebruiken voor verder onderzoek?

Onderzoeksvraag B:

Welke rol speelt feedback geven op het gemaakte werk van leerlingen, bij het leerproces?
--

Deelvragen

1. Wanneer is het zinvol om feedback te geven?2. Op welk moment kan de feedback het best gegeven worden?3. Welke soorten feedback kan een leerkracht geven naar aanleiding van het nakijkwerk?4. Hoe kan ik het feedback geven naar aanleiding van het nakijkwerk, vorm geven in mijn dagelijkse praktijk?

Onderzoeksvraag C:

Hoe kan ik nagaan welke effecten de veranderingen in mijn dagelijkse praktijk teweegbrengen bij de leerlingen en bij mijzelf?

Deelvragen

1. Hoe ervaren de leerlingen de aanpassingen? Zijn zij er positiever over? Hebben de leerlingen het gevoel dat zij de leerstof beter beheersen?
2. Hoe ervaar ik zelf de aanpassingen? Ben ik meer tevreden over de nieuwe gang van zaken? Heb ik het gevoel dat de leerlingen de stof beter beheersen?

Huidige situatie

De huidige situatie in mijn klas is dat leerlingen alleen maar weten wat zij fout doen, als zij veel fouten maken in hun werk. Als zij weinig (minder dan 20%¹) of geen fouten maken, krijgen zij dit niet van mij teruggekoppeld. Alleen leerlingen die in hun schrift terugkijken, zullen weten hoe zij de vorige keer hun werk hebben gemaakt. Voor mijzelf heb ik na het nakijken wel een globaal beeld van hoe de leerlingen de lesstof beheersen en bij wie er nog aandacht nodig is voor één of meer onderdelen van de lesstof. Met deze gegevens bereid ik mijn volgende les voor. Ik herhaal als dat nodig is een gedeelte van de lesstof.

Wat ik wel merk is dat als ik de volgende dag aan leerlingen vraag hoe zij tot een bepaald antwoord zijn gekomen, zij dit vaak niet meer weten. De sommen die een dag eerder zijn gemaakt, zijn niet blijven hangen bij de leerlingen, maar ook niet de manier waarop zij tot een antwoord zijn gekomen. Vaak komen zij, als een som opnieuw gemaakt wordt, wel tot het juiste antwoord. Waar het een dag eerder fout is gegaan, bij welke stap of welke gedachte, is voor mijn leerlingen niet meer duidelijk en zij kunnen vaak niet meer de stappen herleiden die zij een dag eerder hebben gemaakt.

Gewenste situatie

Na dit onderzoek wil ik bereikt hebben dat ik tevreden ben over hoe ik met nakijkwerk omga in de dagelijkse praktijk. Mijn leerlingen weten snel (nog dezelfde les) of en hoeveel fouten zij hebben gemaakt. Omdat zij direct weten hoe zij opdrachten hebben gemaakt, kunnen zij direct de fouten verbeteren. Op deze manier treedt er een bewustzijn op van hun eigen handelen. Zij zijn zich er bewust van dat een bepaalde oplossingsstrategie wel of niet goed werkt en door de directe feedback die zij hierop krijgen, kunnen zij deze strategie (indien nodig) aanpassen.

Ik weet na dit onderzoek dat het werk dat ik en mijn leerlingen besteden aan het nakijken, een bijdrage levert aan het leerproces van mijn leerlingen en ik weet ook hoe deze bijdrage wordt geleverd. Tevens weet ik hoe het nakijkwerk gebruikt kan worden als feedback voor mijn leerlingen. Deze feedback is direct en positief, doordat nog tijdens de les de leerstof wordt nagekeken en de nadruk wordt gelegd op wat er goed gegaan is, in plaats van op hoeveel fouten er zijn gemaakt.

¹ Volgens veel methoden en handleidingen, wordt de leerstof al voldoende beheerst beschouwd als 80% van de opdrachten goed wordt gemaakt. Deze normering houd ik in de praktijk ook aan. Als ik merk dat er meer dan 20% van de antwoorden fout is, zal ik handelend optreden.

Verwachtingen bij dit onderzoek

Ik verwacht van dit onderzoek dat ik mijn leerlingen de mogelijkheid ga geven om hun werk zelf na te kijken. Als dit lukt, verwacht ik dat zij dit als positief ervaren en het zelfs leuk zullen vinden. De concrete opbrengst zal zijn dat zij van hun gemaakte fouten zullen leren omdat zij direct feedback krijgen op hun werk en zien of de gekozen strategie goed werkt of dat er een andere strategie nodig is. .

Voor mijzelf verwacht ik dat ik mijn leerlingen het vertrouwen geef, dat zij zelf hun werk (gedeeltelijk) nakijken en dat ik het meer los durf te laten. Ik hoop dat ik een manier van werken ga vinden, waarbij leerlingen nog meer participeren in hun eigen leerproces, door hun eigen werk kritisch te beoordelen. Ik verwacht dat ik met mijn leerlingen afspraken zal maken over het nakijken en noteren van hun fouten. Op deze manier heb ik nog steeds zicht op wat mijn leerlingen hebben opgepikt van mijn lessen, ben ik aan het eind van de dag, minder tijd kwijt met het nakijkwerk en hebben de leerlingen meer zelfvertrouwen in hun eigen strategieën.

Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing

Domeinen

Nakijken doe ik bij alle vakken, bij dit onderzoek wil ik mij echter beperken tot vakken waarbij het antwoord alleen maar 'goed' of 'fout' kan zijn. Ik denk hierbij aan rekenen en/of spelling. Dit zijn ook vakken die door leerlingen van groep vier (redelijk?) eenvoudig zijn na te kijken (mocht uit de literatuur blijken dat het zelfstandig nakijken een positief effect kan hebben) met behulp van antwoordbladen, het antwoord is immers goed of fout. Een vak als taal is moeilijker na te kijken en vergt meer inzicht in de lesdoelen (zeker als het om bijvoorbeeld stelopdrachten gaat). Omdat er mogelijk onderzoek gedaan gaat worden naar het door leerlingen zelf laten nakijken van het werk, wil ik hier de inperking maken voor het vak rekenen. Bij het rekenen houd ik wel in mijn achterhoofd dat ook voor dit vak de antwoorden niet altijd alleen maar goed of fout zijn. Vooral als er gevraagd wordt naar oplossingsstrategieën, is het nakijken door leerlingen moeilijker. Zij zullen het moeilijk kunnen vinden om in te schatten of hun strategie ook goed is, ondanks dat er een andere strategie als oplossing gegeven wordt.

Ik geef les in groep vier en dit is dan ook de groep waar ik mijn onderzoek op wil gaan richten. Mijn groep bestaat uit 21 leerlingen en al deze leerlingen zal ik betrekken in mijn onderzoek.

Ik ga kijken naar de rekenlessen van mijn groep, waarbij opdrachten gemaakt worden die slechts één goed eindantwoord hebben (ik denk hierbij aan plus- en minsommen, keersommen, meten van tijd, meten van afstand, getalbegrip opdrachten etc.). Als leerkracht houd ik tijdens de lessen zelf goed in de gaten (door middel van observatie), welke oplossingsstrategieën leerlingen toepassen en of deze juist is. Als ik merk dat deze onjuist zijn, zal ik ingrijpen, net als ik nu al doe. Ik werk volgens het directe instructiemodel, dit houdt in dat tijdens de fase van de geleide inoefening hier voldoende ruimte voor is en blijft. Mijn leerlingen kijken slechts naar de antwoorden van hun sommen, en of deze juist zijn. Ikzelf blijf het proces bewaken.

Actuele beschouwing van literatuur

Omdat mijn onderzoek gaat over het nakijken van het werk van leerlingen ben ik begonnen met op internet te zoeken naar artikelen over dit onderwerp. Hier kwam ik een verwijzing tegen naar een artikel van Joep van Vugt (2003). Hierin stelt de auteur dat 'alleen maar' nakijken een beoordeling is van de productiecapaciteit van een leerling en de leerling geen inzicht biedt in de fouten die ze maken. Dit laatste zou in feite het belangrijkste doel van corrigeren moeten zijn. Hier valt voor leerlingen nog veel leerrendement te behalen.

Bos, Terlouw en Pilot (2008) hebben een onderzoek gedaan naar het laten corrigeren door leerlingen. Zij deden hun onderzoek in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs en vooral bij de exacte vakken. De resultaten tonen aan dat het bij de leerlingen een gevoel van autonomie bevordert en dat leidt weer tot een hogere motivatie.

Uiteraard mag ik de resultaten van dit onderzoek niet projecteren op leerlingen van het basisonderwijs (deze gegevens zijn niet valide voor de leerlingen in mijn groep), maar ik denk toch dat ook basisschoolleerlingen kunnen profiteren van de voordelen

van het zelf corrigeren van hun werk en hier een hoger leerrendement uit kunnen halen. Door middel van mijn onderzoek hoop ik dat mijn leerlingen dit ook laten zien in hun aanpak bij het nakijken.

Het doel van nakijken

Het belangrijkste doel van nakijken is volgens Rozeboom (1999) het geven van feedback aan leerlingen over hun prestaties. Een leerling wil graag weten of het de goede prestatie heeft geleverd na het verwerken van de (nieuwe) leerstof. Voor de leerkracht is het echter ook belangrijk om aan de hand van het nakijkwerk, het effect van de les te meten: hebben alle leerlingen de lesstof begrepen en is het vooraf gestelde leerdoel behaald? Maar correctie heeft ook een beoordelend aspect in zich. Naar aanleiding van het nakijkwerk wordt de vaardigheid van een leerling vergeleken met die van klasgenoten en wordt dit vervolgens beoordeeld. Naar aanleiding van het nakijken, zal de leerkracht moeten beslissen of de lesstof opnieuw moet worden uitgelegd of dat er voor een groep leerlingen extra hulp nodig is. Door deze differentiatie neemt niet alleen de hoeveelheid na te kijken werk toe, maar ook de veelvormigheid van het werk van de leerlingen. Volgens Rozeboom (1999) is er veel tijdswinst te behalen door efficiënt met de tijd voor nakijkwerk om te gaan. Dit houdt in dat niet al het werk op dezelfde manier wordt nagekeken en niet altijd door de leerkracht zelf.

Feedback geven

Uit de literatuur blijkt dat leerlingen het meeste baat hebben bij directe feedback (Rozeboom, 1999). Op het moment dat een leerling direct feedback krijgt van de leerkracht, weet deze nog goed welke stappen hij heeft genomen en wat zijn gedachtegang was. Hij kan dit aan de leerkracht nog goed uitleggen, omdat hij het werk net gemaakt heeft. De leerling vertoont ook nog betrokkenheid bij de taak. Indirecte feedback (wat vaak pas een dag later gegeven wordt omdat het werk dan pas is nagekeken door de leerkracht) is minder effectief omdat een leerling vaak niet meer weet hoe hij het werk heeft aangepakt en de leerling voelt zich niet meer betrokken bij de lesstof die eerder behandeld is; het is dan moeilijker om na te gaan, waar in het proces een fout wordt gemaakt. Dit is dan veel minder makkelijk te corrigeren door de leerkracht (van Vugt, 2003).

Het is belangrijk dat het werk van leerlingen zo spoedig mogelijk wordt nagekeken, het liefst nog tijdens of aan het eind van de les. Van dit gegeven zal ik gebruik maken in mijn onderzoek.

Van Vugt (2003) stelt voor het werk al direct na te kijken als de leerlingen bezig zijn met het verwerken van de lesstof (tijdens de fase 'Zelfstandige verwerking', volgens het DIM, Directe Instructie Model, Leenders, Naafs en van den Oord, 2002). De leerkracht loopt rond en kijkt in de schriften hoe de leerlingen werken. Als het goed is wordt er een krul gezet, ziet de leerkracht een fout antwoord, wordt dit direct gemeld aan de betreffende leerling zodat deze de fout kan verbeteren. De hierbij gegeven feedback is direct en voor de leerlingen duidelijk. Ze weten precies waar ze mee bezig zijn en kunnen zelf nog nagaan waar de denkfout ligt (al of niet met hulp van de leerkracht). De leerkracht kan nog terugverwijzen of teruggaan naar de stappen 'Uitleg' en 'Begeleide inoefening' van het DIM. Op deze manier wordt niet alleen

feedback gegeven op het product (het antwoord), maar als er fouten worden gemaakt, ook op het proces. Voor mijzelf als leerkracht lijkt het mij prettig om direct aan leerlingen te kunnen vragen hoe zij tot een bepaalde oplossing zijn gekomen en ze te leren hoe ze het anders (beter) kunnen aanpakken. Ik merk dat leerlingen achteraf alleen maar kunnen antwoorden “gewoon” als ik vraag hoe ze tot een oplossing zijn gekomen. Het direct terugvragen levert hopelijk duidelijkere antwoorden op.

Ruijsenaars (2008) schrijft over het geven van feedback dat dit zowel extern gegeven kan worden (leerkracht naar leerling: “dat heb je goed aangepakt”) als intern (leerling naar zichzelf: “dat heb ik goed aangepakt”).

Als leerlingen hun eigen werk gaan nakijken, zal zich een overgang gaan voordoen van externe feedback (vooral door mij gegeven) naar interne feedback en hierdoor zal meer zelfregulatie ontstaan. Leerlingen maken hierbij gebruik van hun metacognitieve kennis, iets wat tot op heden nog niet zo expliciet aan bod is gekomen voor wat betreft het evalueren van het gemaakte werk. Ik zal mijn leerlingen hierbij moeten leren hoe ze het kunnen aanpakken (modellen).

Correctie als activiteit voor de leerling

Rozeboom (1999) gaat ervan uit dat correctie een activiteit van de leerling zelf moet zijn. Hij stelt dat men het meest leert als je zelf kunt beoordelen of iets lukt of niet. Een leerling moet zelf kunnen beoordelen of iets al lukt of niet (bijvoorbeeld de nieuw aangeleerde sommen). Een leerling hoeft niet direct voor feedback afhankelijk te zijn van de leerkracht, maar kan met behulp van zelfcorrectie hier zelf een rol in spelen. Het artikel geeft een aantal tips om leerlingen te leren om hun werk zelf te corrigeren:

- Geef een aparte les over nakijken.
- Werk met een correctievoorbeld dat dezelfde lay-out heeft als het werk van de leerlingen.
- Werk alleen met gesloten opdrachten.
- Bereid goed voor (hoeveel correctiebladen, waar liggen de correctiebladen, wanneer kunnen leerlingen gaan corrigeren etc.).
- Maak het leuk door bijvoorbeeld een correctietafel te maken, de leerlingen samen te laten corrigeren, klassikaal of in tweetallen en toon nog steeds belangstelling voor het gemaakte werk.
- Denk na over laten noteren van de resultaten (staafdiagram, notatielijst etc.).

Deze lijst met tips zal ik in mijn onderzoek gaan gebruiken om na te gaan welke manieren ik kan toepassen in mijn dagelijkse praktijk.

Wat zeggen handleidingen over corrigeren?

Als laatste onderdeel van mijn literatuuronderzoek ben ik de handleidingen gaan lezen van de methoden die ik in mijn klas gebruik. Ik heb hierin gezocht naar de begrippen feedback, evalueren en nakijken.

In de handleiding van de methode “Pluspunt” (Munsterma en Weerd-Fourdrine, 2000) staat over het corrigeren soms vermeld dat de leerkracht de antwoorden achter op het bord moet schrijven en dat de leerlingen dit zelf nakijken. Over hoe leerlingen dit moeten doen staat niets vermeld. De auteurs gaan ervan uit dat bij de toets een productmeting plaatsvindt en bij de overige lessen een procesmeting. De leerkracht moet in samenspraak met de leerlingen achterhalen hoe de leerlingen tot een bepaalde oplossing komt. Per les en per opdracht staat in de handleiding beschreven wat de aandachtspunten zijn. Het is de bedoeling dat tijdens de lessen

de aandacht voornamelijk ligt bij het proces. De suggesties die hierbij worden vermeld (per les) zijn een goede leidraad om te informeren naar processen.

In de handleiding van de methode “Zin In Taal” (Kouwenberg, vd Guchte, Blok & vd Gein, 1997) staat vermeld dat er gebruik wordt gemaakt van evaluatie op korte, middellange en lange termijn. Op korte termijn wordt elke les afgesloten met een reflectie van tien minuten. Hierin worden de opdrachten met de leerlingen besproken en kan de leerkracht nagaan of de lesstof ook daadwerkelijk begrepen is. De leerkracht geeft mondelinge feedback op de antwoorden die een aantal leerlingen geeft. Volgens mij is dit niet voldoende om alle leerlingen te voorzien van feedback op het gemaakte werk en kijk ik toch al het gemaakte werk van de leerlingen na. Als evaluatie op middellange termijn, worden de controletaken gebruikt. Deze controletaken vinden gedurende het hele schooljaar plaats. Als evaluatie op lange termijn kunnen toetsen uit het Cito-leerlingvolgsysteem worden gebruikt.

In de handleiding van de methode “Zin in Taal: Spelling” (Cranshoff & Zuiderma, 1996) staat wel veel vermeld over het nakijken van werk. Er zit een duidelijke opbouw in het aanleren van vaardigheden om het gemaakte werk na te kijken en te corrigeren. Vanaf de eerste les staat duidelijk vermeld hoe een leerkracht dit kan aanpakken. De nadruk in de handleiding ligt duidelijk op het geven van feedback tijdens de les. Volgens de auteurs wordt dan de noodzaak om achteraf te remediëren klein. De opbouw is voor de leerkracht duidelijk en zou volgens mij ook gebruikt kunnen worden om bij andere vakken te komen tot zelfcorrectie van de leerlingen. Er staan in de handleiding verschillende manieren beschreven (corrigeren van andermans werk en zelfcorrectie) die gebruikt kunnen worden om voor afwisseling te zorgen.

Conclusie

Leerlingen zijn het meest gebaat bij directe feedback (de gedachtegang kan door de leerling nog verteld worden en de leerling is nog betrokken bij de inhoud van de les). Het is dus zaak om te zorgen dat al tijdens de les, of aan het eind van de les, de leerling feedback krijgt. Dit kan de leerkracht zelf doen, maar het is ook mogelijk dat de leerling het eigen werk nakijkt en zo van feedback wordt voorzien. Door de overgang van externe (door de leerkracht gegeven) naar interne (door de leerling zelf) feedback, zullen leerlingen meer zelfregulerend kunnen werken en aanspraak kunnen maken op hun metacognitieve kennis. Handleidingen van de methoden in mijn klas, vermelden weinig over correctie en het geven van feedback. Vaak wordt aangeraden om de methodetoetsen te gebruiken als feedback voor de leerkracht. Hoe feedback gegeven kan worden aan de leerlingen en hoe dit kan worden aangepakt, staat alleen vermeld in de methode “Zin In Taal: Spelling”. Voor mij als leerkracht is het dus zaak om de hierboven gevonden ideeën, te integreren in de methoden en mijn eigen weg te vinden hoe om te gaan met correctie en feedback.

Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie

Actieonderzoek

Voor dit praktijkonderzoek wil ik mijn eigen handelen onderzoeken bij het lesgeven. Ik wil aanpassingen gaan doen in mijn dagelijks handelen en hierop reflecteren. Met dit onderzoek wil ik werken aan competentie 7 van de basiscompetenties voor leerkrachten: “Competent in reflectie en ontwikkeling”. Deze competentie staat ook beschreven in mijn POP (zie bijlage 1) van september 2009.

De meest aangewezen methode om hieraan te werken is volgens Kelchterman (2001) actieonderzoek. Actieonderzoek gaat uit van het verbeteren van het eigen professioneel handelen. Door systematisch data te verzamelen en te analyseren, wordt mijn handelingsbekwaamheid vergroot. De fasen van de cyclus bij actieonderzoek, vertonen een analogie met de reflectiecyclus van Korthagen (2008). De fasen bij actieonderzoek zijn:

- Reflectie (komt overeen met fase 3 van Korthagen: bewustwording van essentiële aspecten)
- Plannen (komt overeen met fase 4 van Korthagen: formuleren van handelingsalternatieven)
- Actie (komt overeen met fase 1 (tevens fase 5) van Korthagen: handelen)
- Observatie (komt overeen met fase 2 van Korthagen: terugblikken op het handelen)

Naar aanleiding van de observatie begin je weer bij de reflectie en doorloop je nogmaals de cyclus (of meerdere malen indien nodig).

Onderzoeksvraag

De centrale onderzoeksvraag is:

Ik onderzoek mijn eigen handelen rondom het nakijken van het werk van de leerlingen, omdat ik wil weten hoe ik het nakijken als instrument kan inzetten in de dagelijkse praktijk, teneinde het nakijkwerk te gebruiken om een hoger leerrendement te behalen bij de leerlingen

Deelvragen en onderzoeksinstrumenten

- A. Wat is de functie van het nakijken van het werk van leerlingen in het algemeen?
4. Welke functie geven collega leerkrachten aan het nakijken van het werk van leerlingen? (wat is het doel van nakijken?).
Omdat ik binnen een redelijke termijn (voordat ik mijn acties in de praktijk ga uitvoeren) een beeld wil krijgen van hoe collega's omgaan met nakijkwerk, is een schriftelijke enquête een goed instrument. Hiervoor maak ik gebruik van Skill Sheets D9 en D10 van Kallenberg, Koster, Onstenk & Scheepsma (2007).
5. Op welke manieren kan het werk van leerlingen worden nagekeken?
Bevragen via enquête (zie vraag hierboven) en via literatuuronderzoek.

6. Welke manieren kan ik toepassen in mijn dagelijkse praktijk en wil ik gaan gebruiken voor verder onderzoek?
Door middel van het bijhouden van een logboek en het reflecteren op mijn eigen handelen, kan ik nagaan welke aanpassingen geschikt zijn voor mijn onderwijspraktijk, wat het effect hiervan is op mijn eigen handelen en of het geschikt is mijn huidige klassensituatie
- B. Welke rol speelt feedback geven op het gemaakte werk van leerlingen, bij het leerproces?
5. Wanneer is het zinvol om feedback te geven?
Via literatuuronderzoek wil ik hier een antwoord op vinden.
 6. Op welk moment kan de feedback het best gegeven worden?
Via literatuuronderzoek wil ik hier een antwoord op vinden.
 7. Welke soorten feedback kan een leerkracht geven naar aanleiding van het nakijkwerk?
Via literatuuronderzoek wil ik hier een antwoord op vinden.
 8. Hoe kan ik het feedback geven naar aanleiding van het nakijkwerk, vorm geven in mijn dagelijkse praktijk?
Bijhouden logboek en reflectie eigen handelen.
- C. Hoe kan ik nagaan welke effecten de veranderingen in mijn dagelijkse praktijk teweegbrengen bij de leerlingen en bij mijzelf?
3. Hoe ervaren de leerlingen de aanpassingen? Zijn zij er positiever over? Hebben de leerlingen het gevoel dat zij de leerstof beter beheersen?
Ik wil van al mijn leerlingen op een snelle manier achterhalen hoe zij over de veranderingen denken. Doordat ik al mijn leerlingen wil betrekken bij dit onderdeel, lijkt mij de snelste manier om dit via een schriftelijke vragenlijst (enquête) te doen. Deze manier van vragen stellen heb ik nooit eerder in mijn klas toegepast. Daarom zal ik de vragenlijst uitgebreid en mondeling toelichten. De vragen zal ik één voor één mondeling voorlezen en ik zal aan de leerlingen uitleggen uit welke mogelijkheden zij kunnen kiezen of wat zij kunnen invullen. Ik zal dit vooraf doen (nulmeting) en na elke verandercyclus.
 4. Hoe ervaar ik zelf de aanpassingen? Ben ik meer tevreden over de nieuwe gang van zaken? Heb ik het gevoel dat de leerlingen de stof beter beheersen?
Bijhouden dagboek en invullen tevredenheidschaal vooraf en na iedere cyclus.

Data

De data die deze onderzoeksvragen opleveren zal ik beschrijven in hoofdstuk 4 van dit onderzoeksverslag. Ik zal hierbij gebruik maken van staafdiagrammen en overzichtelijke tabellen, om de leesbaarheid van mijn onderzoek te vergroten. Om mijn onderzoeksvragen voor de leerlingen betrouwbaar te maken, maak ik gebruik van Skill Sheet D20 (Kallenberg, 2007). Ik zal telkens meerdere vragen opnemen die hetzelfde meten. Door aan mijn leerlingen duidelijk uit te leggen waarom zij de vragenlijst moeten invullen en op welke verandering deze betrekking hebben, vergroot ik ook de betrouwbaarheid van mijn onderzoek (ik zorg voor transparantie).

Omdat ik dit onderzoek uitvoer met twee onderzoeksgroepen (collega-leerkrachten en mijn leerlingen) is er sprake van zowel een interne als een externe validiteit (zie Skill Sheet D21, Kallenberg, 2007). De interne validiteit heeft betrekking op de leerlingen uit mijn klas. Wat ik aan data verzamel met de vragenlijsten voor de leerlingen, is slechts valide in mijn klas en in het schooljaar 2009-2010. Het geeft een beeld van hoe mijn leerlingen op dat moment dachten over en zich voelden bij de aanpassingen die ik deed voor dit onderzoek. Het geeft geen algemeen beeld over hoe leerlingen denken over aanpassingen bij het nakijkwerk.

De externe validiteit heeft betrekking op leerkrachten van groepen 3,4 en 5. Ik heb de vragenlijst voor deze leerkrachten gemaakt omdat zij lesgeven aan leerlingen met de leeftijd van mijn doelgroep (groep vier) en alles wat daar vlak onder (groep 3) en vlak boven (groep 5) ligt. Omdat ik ook leerkrachten buiten mijn school ga ondervragen, is de validiteit meer algemeen toepasbaar. Afhankelijk van het aantal respondenten kunnen hier meer algemeen geldende uitspraken over gedaan worden.

Triangulatie

De verschillende bronnen waar ik gebruik van maak bij dit onderzoek zijn de literatuur, de leerlingen in mijn klas en collega-leerkrachten uit de groepen 3, 4 en 5. Verder maak ik gebruik van observaties (leerling-gedrag tijdens het rondlopen en nakijken van mij en het leerling-gedrag tijdens het zelfstandig nakijken van het werk), enquêtes (van leerlingen en collega's) en mijn logboek. Ook maak ik gebruik van mijn eigen reflecties.

Ethische kwesties

Voorafgaand aan mijn onderzoek, heb ik met de adjunct-directeur van mijn school overlegd of ik dit onderzoek mocht uitvoeren. Zij ging akkoord mits ik alle gegevens anoniem zou houden.

Tijdens de rapportgesprekken die in december 2009 plaatsvonden, heb ik alle aanwezige ouders een korte toelichting gegeven en gevraagd of zij ermee instemden. Alle ouders gaven mondeling toestemming.

De leerlingen in mijn klas zijn op de hoogte en gaven aan dat zij mee wilden werken door middel van het invullen van enkele vragenlijsten. Ik heb getracht deze vragenlijsten kort te houden, om de leerlingen niet te veel te belasten en het invullen hiervan is niet ten koste gegaan van de effectieve leertijd van taal en rekenen. Een aantal maal is een schrijfles, een vrij-lezen moment en een handvaardigheidsles met vijf tot tien minuten ingekort, om de vragenlijsten te kunnen invullen.

In mijn onderzoek noem ik geen namen en zal de leeftijd en het geslacht van de leerlingen niet worden genoemd. Dit om anonimiteit te garanderen.

Hoofdstuk 4: Data analyse en resultaten

Hieronder volgt systematisch een antwoord op de deelvragen. Per deelvraag zal ik een antwoord formuleren en dit ondersteunen met de gevonden data. De vragen en antwoorden hierop van de afgenomen enquêtes staan vermeld in bijlagen. In de tekst staat vermeld welke bijlage relevant is. De antwoorden op de vragen die te maken hebben met mijn actieonderzoek, zal ik als laatste paragraaf behandelen. Hierin beschrijf ik mijn gehele actieonderzoek die ik in de klas heb uitgevoerd.

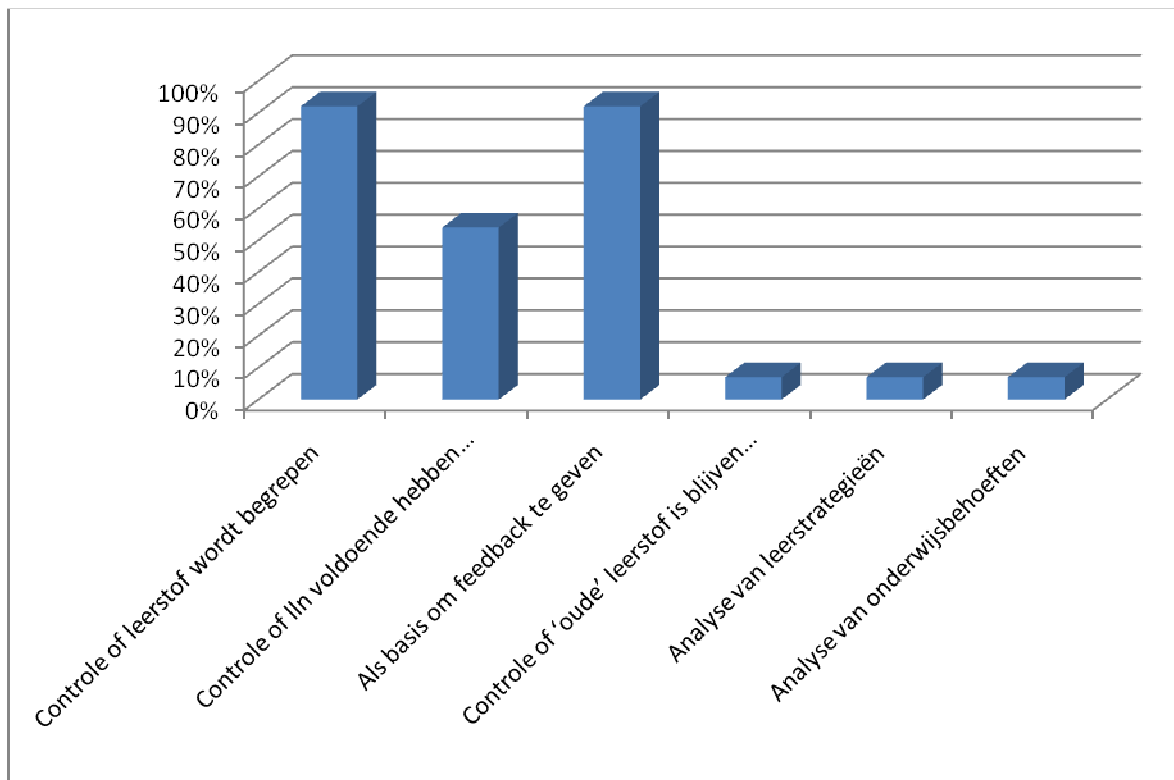
4.1 Deelvraag A1: Welke functie geven collega leerkrachten aan het nakijken van het werk van leerlingen?

Deze vraag beantwoord ik naar aanleiding van een vragenlijst die ik heb verspreid onder collega's. Met de vragenlijst die ik heb samengesteld wilde ik onderzoeken hoe men omgaat met nakijkwerk, welke verschillende manieren er zijn om met nakijkwerk om te gaan en hoe ik eventuele aanpassingen in mijn handelen zou kunnen aanpassen. In bijlage twee is de vragenlijst te zien.

4.1.1 Resultaten

De vragenlijst is ingevuld door 13 mensen (N=13), in bijlage 2 staat ook de uitwerking van alle antwoorden. De antwoorden die voor deze vraag relevant zijn, heb ik verwerkt in grafieken.

De functie die de ondervraagde leerkrachten aan het nakijken geven staat vermeld in figuur 4.1: Doelen van nakijken.

Figuur 4.1: Doelen van nakijken.

4.1.2 Conclusie

In figuur 4.1 is te zien dat een ruime meerderheid van de ondervraagde leerkrachten, het nakijken gebruiken om na te gaan of de aangeboden leerstof wordt begrepen en als basis om feedback te kunnen geven aan de leerlingen.

Bij het uitwerken van deze vraag merkte ik dat niet alle antwoorden eenduidig waren. Het antwoord “Controle of leerlingen voldoende hebben gewerkt” is voor meerdere uitleg vatbaar. Wat is voldoende gewerkt? Is dat voldoende sommen gemaakt (dat is wat ik bedoelde) of is dat voldoende vragen goed beantwoord? Hier had ik een duidelijker onderscheid in moeten maken. Dit antwoord kan ik niet meenemen in mijn conclusie.

4.2 Deelvraag A2: Op welke manieren kan het werk van leerlingen worden nagekeken?

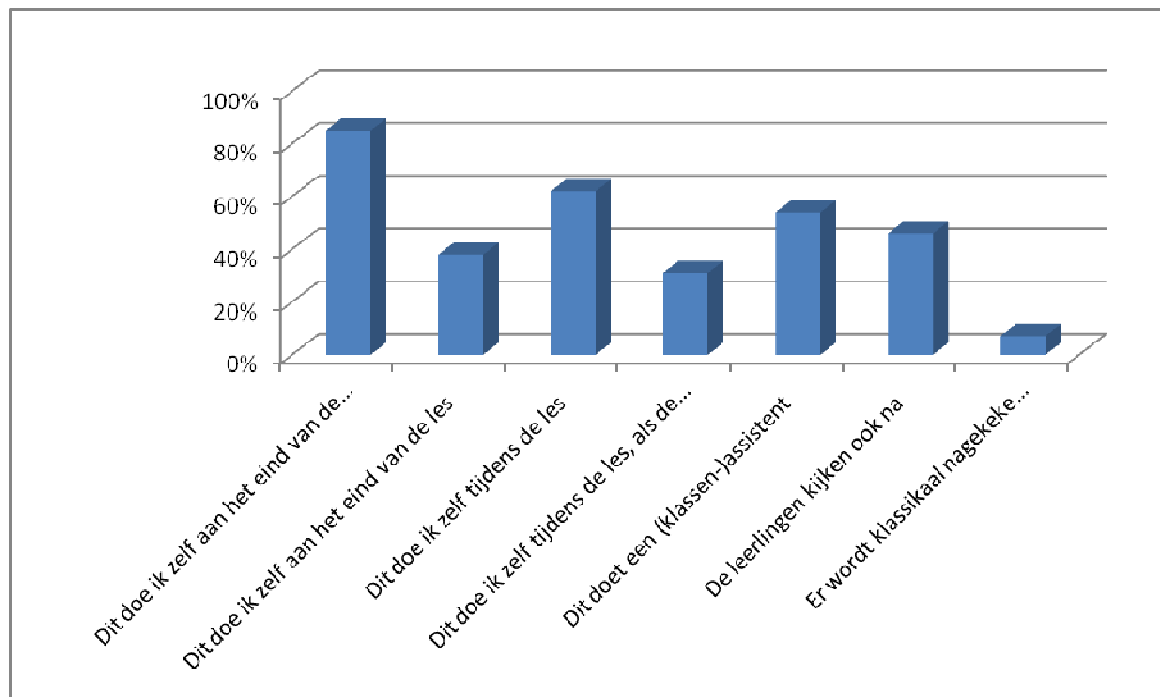
Het antwoord op deze vraag heb ik gedeeltelijk uit de literatuur gehaald en gedeeltelijk uit de enquête uit bijlage 2. De keuzes die ik bij de enquête heb gegeven (bij vraag 4) heb ik uit de literatuur gehaald. Vooral het antwoord “Dit doe ik zelf tijdens de les”, komt uit het artikel van van Vugt (2003). De andere antwoorden komen uit mijn eigen praktijk (nakijken aan het eind van de dag en laten nakijken door een assistent) of via ideeën die ik opdeed na lezen van fora op internet.

4.2.1 Resultaten

Uit de enquête komt naar voren dat de meeste leerkrachten zelf nakijken aan het eind van de dag, aan het eind van de les of tijdens de les. De meeste leerkrachten hebben hier meerdere antwoorden ingevuld. Ze laten het veelal afhangen van het vak. Vooral spelling wordt genoemd als vak dat al tijdens de les wordt nagekeken. Er zijn ook leerkrachten die de leerlingen laten nakijken (46% van de ondervraagde leerkrachten vulden dit in). Eén leerkracht vulde in dat er ook klassikaal nagekeken wordt. De antwoorden verschijnen aan het eind van de les op het bord of er wordt mondeling besproken wat de antwoorden zijn. In figuur 4.2 is een overzicht te zien van wie er nakijkt en op welk moment van de dag.

Als extra nakijkmogelijkheden heb ik nog bedacht:

- Klassen- of onderwijsassistent als nakijkhulp inzetten
- Leerlingen elkaars werk laten nakijken
- Leerlingen het eigen werk laten nakijken
- Achteraf steekproefsgewijs nagaan hoe leerlingen corrigeren
- Leerlingen corrigeren met groene pen, de leerkracht met een rode pen
- Klassikaal mondeling opdrachten nabespreken
- Een nakijktafel in de klas inrichten
- Leerlingen aan elkaar laten uitleggen wat er fout is gegaan en hoe dit verbeterd kan worden

Figuur 4.2: Wie kijkt er na?

4.2.2 Conclusie

De ondervraagde collega's hebben veel verschillende manieren van nakijken. Door vooraf een doel van het nakijken vast te stellen, kan bekeken worden welke manier van nakijken passend is voor een bepaalde les. De manier waarop wordt nagekeken kan verschillen per vak (bijvoorbeeld rekenen en spelling door leerlingen zelf, taalopdrachten door de leerkracht), per tijdstip (aan het begin van het jaar voornamelijk door de leerkracht en naarmate het jaar vordert steeds meer door de leerlingen) en wellicht per leerling (na verloop van tijd ken je als leerkracht "je pappenheimers" en weet je of extra correctie nodig is of niet). Afhankelijk van de situatie kun je als leerkracht kiezen voor een bepaalde vorm van nakijken of corrigeren.

4.3 Deelvraag A3: Welke manieren van nakijken kan ik toepassen in mijn dagelijkse praktijk en wil ik gaan gebruiken voor verder onderzoek?

Uit bovenstaande vragen heb ik gezien dat er vele vormen van nakijken mogelijk zijn. De manier die ik als eerste wil gaan uittesten is de manier die beschreven is door van Vugt (2003). Deze aanpassing sluit goed aan bij mijn manier van lesgeven volgens het directe instructiemodel. Voor deze aanpassing hoef ik nog niet veel aan te passen aan mijn manier van werken en kunnen de leerlingen en ik voorzichtig wennen aan deze manier van werken.

Na de uitleg van de lesstof en de begeleide inoefening (volgens het Directe Instructie Model) laat ik de leerlingen zelfstandig of in kleine groepjes, aan de slag gaan met het maken van de opdrachten die bij de lesstof behoren. Ik wil dan rondlopen en in de schriften kijken wat de leerlingen doen. Zodra ik een fout constateer, zal ik dit met de leerling bespreken. Zie ik geen fouten, dan kan ik direct een krul zetten aan het eind van de opdracht op per rijtje sommen.

Verder wil ik ook graag gaan uitproberen hoe ik mijn leerlingen kan leren om zelf hun werk na te kijken. Ik verwacht dat ik hiervoor een aantal maal de cyclus van het actieonderzoek zal doorlopen om zo tot een steeds betere manier van nakijken kom in mijn eigen klassensituatie.

Het werken met een klassenassistente doe ik al. Ik heb twee maal per jaar voor vijf maanden een klassenassistente van de opleiding Sociaal Pedagogisch Werker, (SPW). Ik laat hun vaak het werk van de weektaken nakijken, maar besteed hier verder weinig of geen aandacht aan. Ik ga ook hier meer gestructureerd aandacht aan besteden. Wellicht kunnen zij ook andere vakken nakijken en aan mij terugkoppelen hoe de resultaten zijn.

In paragraaf 4.10 beschrijf ik alle stappen die ik bij mijn actieonderzoek heb gedaan.

4.4 Deelvraag B1: Wanneer is het zinvol om feedback te geven?

“Het geven van feedback gebeurt dikwijls intuïtief en spontaan” (Ruijsenaars, 2008). Ik geef vaak feedback tijdens de instructie, tijdens de verwerking en ook bij het nakijken (ik schrijf opmerkingen in schriften). Ik heb er vooraf nooit expliciet over nagedacht, maar volgens mij geef ik de hele dag door feedback. Gevraagd en ongevraagd. Het geven van feedback is altijd zinvol omdat leerlingen dan ervaren of zij op de goede weg zijn. Het moet echter wel duidelijk zijn waarop de feedback betrekking heeft (Roozeboom, 1999). Een opmerking als ‘goed zo’ is te weinig concreet.

4.5 Deelvraag B2: Op welk moment kan de feedback het best gegeven worden?

Zoals beschreven in hoofdstuk 2 is directe feedback het meest zinvol. De leerling weet dan nog wat hij (of zij) heeft gedaan en de leerkracht kan het proces nog bijsturen. Het best zou zijn om dezelfde les nog te zorgen voor de feedback.

4.6 Deelvraag B3: Welke soorten feedback kan een leerkracht geven naar aanleiding van het nakijkwerk?

Ruijsenaars (2008) vertelt welke soorten feedback gegeven kan worden. Als leerkracht kun je denken over het volgende:

- Persoonsgerichte (‘Jij kunt dit goed’) of inspanningsgerichte feedback (‘Jij hebt er hard voor gewerkt’).
- Procesgerichte of resultaatgerichte feedback.
- Directe of uitgestelde (indirecte) feedback.
- Individuele- of groepsfeedback²
- De leerling zelf (metacognitie) of de leerkracht (externe feedback) of een neutrale derde (computer of zelfcorrigerend materiaal) geeft feedback.
- Feedback met sociale reacties (complimenten) of feedback met informatie (goed of fout) of materiële feedback (krul of sticker) of feedback met een gunst (een spel kiezen)

Deze opsomming laat zien dat je als leerkracht veel keuzes hebt bij het geven van feedback. Roozeboom (1999) geeft aan dat je al bij het voorbereiden van je lessen

² Zie <http://www.toll-net.be/boek/soorten>

hierover moet nadenken. In zijn artikel staat een lijst met aandachtspunten genoemd waar je als leerkracht over kunt nadenken (zie bijlage 7).

4.7 Deelvraag B4: Hoe kan ik het feedback geven naar aanleiding van het nakijkwerk, vorm geven in mijn dagelijkse praktijk?

In paragraaf 4.10 beschrijf ik de actiecyclussen waarmee ik in mijn klas aan de slag ben gegaan. Hierin staat beschreven hoe ik gehandeld heb en wat de resultaten waren.

Bij mijn nulmeting (zie bijlage 3) heb ik ontdekt dat de helft van mijn leerlingen niet goed begrijpen wat ik bedoel met mijn opmerkingen die ik in de schriften schrijf. Als ik dus opmerkingen schrijf moet ik hier rekening mee houden (concreter en geen vage begrippen als 'prima' en 'foei').

4.8 Deelvraag C1: Hoe ervaren de leerlingen de aanpassingen?

Naar aanleiding van de aanpassingen heb ik een paar maal een enquête laten invullen door mijn leerlingen (zie de bijlagen 3 tot en met 6). De eerste enquête (bijlage 3) was een zogenoemde nulmeting. Ik wilde weten hoe mijn leerlingen dachten over het nakijken door mij en hoe zij stonden tegenover het eventueel zelf nakijken van hun werk. Een aantal voor mij belangrijke conclusies zijn:

- Bijna alle leerlingen weten wanneer ze sommen goed of fout hebben gemaakt, zij zien dat aan een krul of streep.
- Minder dan de helft van mijn leerlingen kijkt de volgende dag terug naar het werk. Meer dan de helft van de leerlingen ziet dus niet of zij wel of geen fouten hebben gemaakt.
- De helft van mijn leerlingen begrijpt niet altijd de opmerkingen die ik bij hun werk schrijf.
- 75% van mijn leerlingen lijkt het leuk om zelf na te mogen kijken (geeft de maximale score). Slechts 5% geeft aan dit niet leuk te vinden.

De tweede enquête die ik liet invullen (bijlage 4) was naar aanleiding van de eerste aanpassing: "Ik loop rond en zet krullen of strepen terwijl de leerlingen nog aan het werk zijn". Een aantal voor mij belangrijke conclusies zijn:

- De leerlingen in mijn klas vinden het fijn om directe feedback te krijgen, ze geven aan dat het fijn is om meteen te weten of iets goed of fout is gemaakt (ongeveer 70% van mijn leerlingen geeft dit aan).
- Al mijn leerlingen vinden het fijn om te horen dat ze iets goed hebben gemaakt (positieve feedback).
- De helft van mijn leerlingen geeft aan het fijner te vinden als ik nakijk als ze al klaar zijn met hun werk. Blijkbaar is het wel storend als ik nakijk terwijl ze nog aan het werk zijn.
- Twee leerlingen constateren dat ik het altijd druk heb met nakijken (klaag ik zoveel tijdens de les?).

De derde enquête die ik liet invullen (bijlage 5) was naar aanleiding van een volgende grote aanpassing: "De leerlingen kijken zelf hun werk na". Na een aantal keer uitleggen hoe ze moeten nakijken, is er nu een nakijktafel in de klas waar groene penningen en stickers liggen bij de antwoordbladen. Een aantal voor mij belangrijke conclusies zijn:

- 33% van mijn leerlingen geeft aan het niet fijn te vinden om zelf te moeten nakijken, ze willen niet weten of zij fouten hebben gemaakt.
- 95% van mijn leerlingen geven het zelf nakijken een 10. Slechts 5% van mijn leerlingen geeft het een 5. Blijkbaar is zelf nakijken wel leuk, maar niet als je fouten hebt gemaakt.
- Veel leerlingen (76%) schrijven zelf een opmerking bij het nakijken. Veel van die opmerkingen herken ik, omdat ik ze er zelf ook vaak bij schrijf (modelling!).
- De meeste leerlingen (81%) wil graag andere vakken ook nakijken. Slechts 19% van de leerlingen geeft aan niet altijd te willen nakijken (soms wel, soms niet).

De laatste enquête (bijlage 6) was naar aanleiding van alle aanpassingen. Ik heb een tijdje gewerkt met het nakijken tijdens het werken (taal, schrijven en begrijpend lezen) en een tijdje met het laten nakijken door de leerlingen zelf (rekenen en spelling). Bij het rekenen heb ik gezorgd voor lijsten waarop leerlingen zelf het aantal goede antwoorden kunnen invullen. Een aantal voor mij belangrijke conclusies zijn:

- Het zelf invullen van het aantal goede antwoorden, wordt door de meeste van mijn leerlingen (80%) gerelateerd aan het rapportcijfer.
- Eén leerling geeft aan het niet fijn te vinden om het aantal goede antwoorden op te schrijven.
- Een aantal leerlingen geven aan een beetje vals te spelen bij het noteren van de goede antwoorden ("Ik weet dat ik vals ben").
- 70% van mijn leerlingen geeft aan dat het zelf-nakijken, het prettigst is voor hen zelf.
- 30% van mijn leerlingen vindt het prettiger als ik nakijk.
- 15% van mijn leerlingen vonden het niet leuk om de enquête formulieren in te vullen.

4.9 Deelvraag C2: Hoe ervaar ik zelf de aanpassingen?

Voor het antwoord op deze vraag zal ik na elke cyclus een cijfer van 1 tot 10 geven voor mijn tevredenheid betreffende het nakijken. Een 1 betekent zeer ontevreden een 10 betekent uitermate tevreden.

Op dit moment (de nulmeting) geef ik mijn tevredenheid een 4. Ik haal weinig voldoening uit het nakijken en weet inmiddels na het lezen van de literatuur, dat het veel beter kan en dat ik mijn leerlingen veel meer kan leren en dat mijn leerlingen een hoger leerrendement kunnen behalen. Mijn wens is om op een dikke voldoende uit te komen (een 8 of hoger). Ik ben dan ruim tevreden, en er is nog ruimte voor verbetering.

4.10 Uitvoering actieonderzoek.

Van 8 tot en met 12 februari heb ik onderzoek gedaan naar het nakijken terwijl kinderen nog aan het werk zijn (Joep van Vugt, 2003). In de tabellen 1 en 2 zijn de eerste cycli te zien die ik hiermee heb doorlopen.

In onderstaande tabellen, staan gegevens die zijn overgenomen uit het logboek, dat ik gedurende het onderzoek heb bijgehouden. De gegevens die ik hier vermeld geven een globaal beeld van de cycli die ik hierbij heb doorlopen. Ik heb mijn aantekeningen (veelal losse opmerkingen met een datum erbij) schematisch in een

tabel weergegeven om de leesbaarheid te vergroten en om het cyclische karakter van mijn onderzoek te verduidelijken.

Tabel 1: cyclus 1, de eerste dag.

Datum	maandag 8 februari 2010
Reflectie	ik ben ontevreden over mijn huidige nakijkwerk. In de literatuur heb ik een artikel gelezen van Joep van Vugt (2003) en aan de hand van deze tips ga ik aan de slag.
Plannen	De aanpassing die ik voor mijn onderzoek ga doen is het rondlopen en nakijken als de leerlingen met hun verwerking bezig zijn. Met een groene pen zal ik krullen zetten als leerlingen een gedeelte van de opdrachten goed hebben gemaakt. Als ik een fout constateer, vertel ik de leerling dat het fout is, ga na of de opdracht begrepen wordt, ga ik na hoe de leerling tot het antwoord gekomen is en zorg ik met behulp van vragen dat de leerling tot het juiste antwoord komt.
Actie	Bij de rekenles ga ik dit toepassen.
Observatie	Voor mijzelf werkt het fijn. Ik zie direct wat de leerlingen doen en waar eventuele fouten worden gemaakt. Ik stuur direct bij en herhaal soms kleine stukjes van de lesstof. Vooral de leerlingen die bij mij aan de instructietafel zitten hebben soms nog wat extra hulp nodig. Ik zie ook direct of een bepaald gedeelte van de lesstof niet duidelijk was (veel kinderen die dezelfde fout maken) en herhaal nog even klassikaal de laatste opdracht. Hier is veel onduidelijkheid bij veel leerlingen. Het betreft een opdracht die nog niet eerder is aangeboden en leerlingen weten niet goed hoe ze het moeten aanpakken (lopen door een getallenveld). Ik vertel de leerlingen dat ik de som nogmaals zal uitleggen aan het eind van de les (10 minuten voor het eind, zodat ze nog tijd hebben om het af te maken) als de meeste leerlingen aan die som toe zijn. Als ze eerder aan die som toe zijn, werken ze verder in hun plusboek en wachten de uitleg nog even af.
Reflectie	Stoor ik leerlingen als ik rondloop en soms even terugblader in hun schrift? De leerlingen zeggen niets, maar ik kan het me wel goed voorstellen. Ik hoor soms een zucht. Ik heb iedere leerling drie maal 'gezien'. Leerlingen die een fout hebben gemaakt, zie ik vaker. Morgen per opdracht nakijken en niet iedere keer een krul zetten. Alleen kijken op de bladzijde waarop ze aan het werk zijn en alleen bij fouten de leerling aanspreken.

Tabel 2: cyclus 2, de tweede dag.

Datum	Dinsdag 9 februari 2010
Plannen	Ik neem mij voor om de volgende rekenles alleen die leerlingen in de gaten te houden die bij mij bekend staan als zwak, of die leerlingen die al werken aan de instructietafel.
Actie	Tijdens de rekenles loop ik tweemaal de klas rond om alle leerlingen 'te zien', eenmaal halverwege de les en eenmaal aan het eind van de les (10 minuten voor het eind). Bij de instructietafel kijk ik vaker in de schriften (ik probeer bij elk gemaakt rijtje sommen te kijken). Als ik zie dat deze leerlingen de opdrachten goed verwerken, zal ik de frequentie hiervan verminderen.
Observatie	Voor mijn gevoel stoort het minder als ik slechts twee keer rondloop.

	De leerlingen aan de instructietafel hebben er volgens mij minder last van. Wel heb ik het gevoel dat ik nu minder kan bijsturen. Gelukkig zijn er leerlingen die hun vinger opsteken als zij niet goed meer weten wat zij moeten doen. Als ik naar een leerling toeloop, zie ik meer vingers verschijnen. Ik loop rustig naar de leerlingen met een vraag toe en terwijl ik ze uitleg geef, heb ik ook een mogelijkheid om een blik in hun werkboek te werpen. Ik zet krullen of wijs leerlingen op fouten en vraag hierbij verduidelijking.
Reflectie	Ik vind het ook voor mijzelf rustiger. Ik loop niet meer de hele tijd rond te spieden omdat ik alle sommen gezien moet hebben voor mijzelf. Door twee keer rond te lopen wordt er volgens mij ook rustiger gewerkt door de leerlingen. Ik merk ook dat als er een aantal vingers worden opgestoken en ik aan één leerling uitleg geef, dat dan een aantal vingers verdwijnen. Bij navraag blijkt dat ze dezelfde vraag hadden en door mee te luisteren een antwoord krijgen op deze vraag.

Op 15 februari laat ik de leerlingen een enquête invullen naar aanleiding van deze aanpassing. De vragen en de resultaten hiervan zijn te zien in bijlage 4.

Hieruit blijkt dat 60% van mijn leerlingen het fijner vindt als ik na afloop nakijk en niet tijdens het verwerken (zie vraag 10) en 70% van mijn kinderen vindt het fijn als zij direct weten wat zij fout of goed hebben gedaan (zie vraag 1). Ook vinden al mijn leerlingen het fijn om te horen dat zij sommen goed gemaakt hebben (vraag 9).

Directe, vocale en positieve feedback vinden mijn leerlingen fijn. Ik vind het vooral prettig omdat ik ook directe feedback krijg van hoe mijn leerlingen de lesstof beheersen. Ik zie direct hoe de verwerking gaat en ik krijg het werk van al mijn leerlingen nog tijdens de verwerking onder ogen. Zodra ik een fout constateer, kan ik direct vragen stellen en ze zo weer op het goede spoor zetten. Terwijl ik rondloop merk ik ook dat mijn leerlingen rustig werken (het is veel stiller in de klas dan 'normaal') en minder met elkaar overleggen. Blijkbaar is de drempel om aan mij vragen te stellen kleiner als ik rondloop, dan wanneer ik de rest van de les bij de instructietafel blijf zitten.

Ik besluit naar aanleiding van deze resultaten deze manier van werken aan te houden tijdens de taal- en schrijflessen. Hierbij is het voor mijn leerlingen veel moeilijker om zelf hun werk corrigeren (geen eenduidige antwoorden), en is feedback van mijn kant wenselijk.

Na deze aanpassing besluit ik om actieonderzoek te doen naar het zelf corrigeren door mijn leerlingen. Vanaf maandag 1 maart begin ik hiermee. In de tabellen 3, 4 en 5 is te zien hoe ik hier een begin mee maak.

Tabel 3: cyclus 1 van zelfstandig nakijken.

Datum	Maandag 1 maart 2010
Reflectie	Mijn leerlingen hebben nog niet vaak zelf hun werk nagekeken (behalve een paar keer wat sommen waarvan de antwoorden op het bord stonden). Ik vertel de leerlingen wat er verwacht wordt aan het eind van de rekenles. Zij gaan zelf hun sommen nakijken. Er is een nakijktafel (bij de instructietafel) waar twee groene pennen liggen en een antwoordschrift (ik schrijf de sommen en antwoorden in een schrift dat hetzelfde is als het schrift van de leerlingen). Als ze een rijtje sommen helemaal goed hebben, mogen ze er een krul bijzetten.

	Zijn er sommen fout, dan zetten ze een rondje om het antwoord dat fout is, zodat ze dat kunnen verbeteren. Als ze klaar zijn met nakijken gaan ze ofwel de sommen verbeteren, ofwel gaan ze werken aan de extra opdrachten in hun plusboek.
Plannen	Ik plan deze aanpassing op maandag 1 maart (direct na de vakantie, gevoelsmatig een mooi moment om een verandering aan te leren) tijdens de rekenles. De uitleg over het hoe en wat van nakijken, geef ik vooraf aan de leerlingen (klassikaal). De rekenles geef ik in twee groepen. De eerste groep van negen uur tot half tien, de tweede groep van half tien tot tien uur.
Actie	Ik observeer hoe de leerlingen nakijken, ik zit aan de instructietafel, naast de nakijkplekken zodat ik een oogje in het zeil kan houden.
Observatie	Ik zie dat mijn leerlingen nog wat onwennig hun sommen nakijken. Ik merk ook op dat ik met één antwoordschrift en twee pennen eigenlijk te weinig heb. Er kan slechts één leerling tegelijk nakijken, omdat ze nog veel bijwijzen met hun vingers. Ook ontstaat er een wachtrij, de leerlingen die nakijken hebben er meer tijd voor nodig dan ik gepland had.
Reflectie	De leerlingen zeggen dat ze het nakijken erg leuk vinden. Ik zie toch een wachtrij ontstaan, daar moet ik iets mee. Leerlingen die wachten op het nakijken moeten iets te doen hebben. Wellicht kunnen zij in hun plusboek beginnen tot er weer plek is om na te kijken. Er zijn te weinig antwoordvellen. Ook de leerlingen die aan de instructietafel werken, worden afgeleid doordat er steeds leerlingen komen nakijken.

Tabel 4: cyclus 2 van zelfstandig nakijken.

Datum	Dinsdag 2 maart 2010
Plannen	Ik zorg voor meer antwoordvellen (4 stuks) en groene pennen. Ik maak in de klas een aparte nakijktafel. Door een aantal leerlingen een nieuwe plek te geven, zorg ik dat de tafels van de leerlingen die bij mij aan de instructietafel werken, in één groep staan. Deze tafelgroep is leeg tijdens de rekenles en kan dus dienen als nakijkplek.
Actie	Omdat het nakijken niet meer direct bij mij aan tafel gebeurt, loop ik wel zo nu en dan naar de nakijktafel toe om te kijken of het lukt bij de leerlingen.
Observatie	Er wordt serieus nagekeken. Er wordt niet gekletst aan de nakijktafel (wel af en toe wat hulp aan elkaar gevraagd). Leerlingen die moeten wachten (er zijn er nog een paar die moeten wachten, weliswaar veel minder dan gisteren) werken in hun plusboek. Ze houden goed in de gaten of er een plekje vrij is om hun werk na te kijken. Alles verloopt rustig en er zijn weinig vragen. Na afloop (eind van de ochtend) kijk ik alle schriften nog wel een keer na, ik wil toch weten hoeveel fouten er gemaakt zijn bij de sommen en of er nauwkeurig wordt nagekeken. Ik zie één schrift waar nog veel fouten in staan terwijl ik zie dat er krullen staan. Ik zal morgen met deze leerling samen nakijken.
Reflectie	Wat vinden de kinderen dit leuk! Ze zijn serieus bezig en ik zie dat een aantal leerlingen een opmerking schrijven onder hun werk ('goed zo'). Ik wil nog wel een manier bedenken om voor mijzelf te zien hoeveel fouten er worden gemaakt om te kunnen beoordelen of de lesstof wordt beheerst.

Tabel 5: cyclus 3 van zelfstandig nakijken.

Datum	Donderdag 3 maart 2010
Plannen	Hetzelfde als eergisteren. Ik ga ervoor zorgen dat de fouten verbeterd worden. Uitleggen wat ik van ze verwacht.
Actie	Voor de rekenles leg ik uit dat als ze een fout hebben gemaakt, ze dit moeten verbeteren. Hiervoor gaan ze weer terug naar hun eigen plek. Als de sommen verbeterd zijn, mogen ze deze weer nakijken. Ik ga ook samen met X (de leerling die gisteren veel fouten in het werk had laten zitten) nakijken. Ik spreek af dat deze leerling naar mij toekomt als de opdrachten gemaakt zijn.
Observatie	Een aantal leerlingen ruimt hun schrift meteen op na het nakijken. Bij navraag, zeggen ze dat ze alles goed hadden. Ik reageer met 'fijn'. Andere leerlingen gaan terug naar hun plek en gaan de sommen die fout zijn verbeteren. Als ik met X nakijk, merk ik dat deze leerling niet goed weet (ziet?) waar welke som staat en waar hij is gebleven bij het nakijken. Ik leer deze leerling om met twee handen na te kijken. Eén hand wijst de som op het antwoordvel aan (links), de andere hand de som in het schrift (rechts). Als een som goed is gemaakt, wordt de volgende som nagekeken, als een som fout is gemaakt, wordt er een rondje (met de rechterhand) om het foute antwoord gezet. Ik merk dat het wat lastig is voor deze leerling. Twee handen zijn nodig om de sommen aan te wijzen en er is ook nog een hand nodig om de nakijkpen te hanteren. Ik hoop dat met wat oefening het voor deze leerling makkelijker wordt om na te kijken. Er blijven geen fouten meer onopgemerkt.
Reflectie	Aan het eind van de dag zie ik dat een aantal leerlingen inderdaad geen fouten hadden gemaakt. Twee leerlingen hebben met de groene pen het juiste antwoord achter de fout genoteerd. Ik realiseer me dat mijn assistente de kiestaken ook op deze manier nakijkt. Als een leerling een fout maakt, verbetert zij dit. Ik doe dit zelf ook bij spelling. Als een woord verkeerd is geschreven, schrijf ik het goede woord in het schrift om het door de leerling te laten naschrijven op de juiste manier. Morgen met de leerlingen bespreken dat het niet de bedoeling is dat zij het antwoord overschrijven en waarom ik bij spelling wel het juiste antwoord opschrijf.

Op 12 april neem ik een enquête af met de kinderen. Een aantal voor mij belangrijke conclusies zijn:

- 33% van mijn leerlingen, vindt het zelf nakijken niet fijn (vraag 1), hoewel 95% van mijn leerlingen aangeeft dat het zelfstandig nakijken erg leuk is (een 10 op een schaal van 1 tot 10, zie vraag 8).
- 19% van mijn leerlingen schrijft het goed antwoord toch over als ze constateren dat er een fout gemaakt is.
- 76% van mijn leerlingen, schrijft onder de opdrachten een opmerking naar zichzelf. De opmerkingen 'goed zo' en 'goed gedaan' zijn erg populair (dit zie ik ook als ik de schriften bekijk).
- Er is niemand die zelf niets wil nakijken (vraag 13). Er zijn leerlingen die niet alles willen nakijken.

Op 19 april ga ik beginnen met het laten noteren van het aantal goede antwoorden. In de tabellen 6 en 7 is te lezen hoe ik hier een begin mee maak.

Tabel 6: cyclus 1 van zelf aantal goede antwoorden noteren.

Datum	Maandag 19 april 2010
Reflectie	De leerlingen kijken nog steeds graag na. Ik leg zo nu en dan ook stickers neer bij de nakijktafel. Daar wordt gretig gebruik van gemaakt. Ik wil graag weten hoeveel fouten mijn leerlingen maken, hieraan kan ik zien in hoeverre de lesstof wordt beheerst. Tot nu toe neem ik steekproefsgewijs de schriften van de leerlingen door om te bekijken wat er eventueel nog niet goed beheerst wordt.
Plannen	Ik wil dat mijn leerlingen zelf gaan bijhouden hoeveel antwoorden ze fout hebben. Ik hou niet zo van het woord fout (negatieve lading) en besluit dat ik de leerlingen laat noteren hoeveel sommen ze goed hebben gemaakt.
Actie	Ik maak een groepslijst met de namen van mijn leerlingen aan de linkerkant en bovenaan de opdrachten. Ik vertel mijn leerlingen dat ze vanaf vandaag gaan noteren hoeveel sommen ze goed hebben gemaakt. Ik leg de tabel uit en laat de leerlingen zien wat ze moeten noteren.
Observatie	Het nakijken gaat nog steeds goed. De leerlingen noteren het aantal goede antwoorden (drie leerlingen vragen waarom ze niet het aantal fouten mogen noteren). Gedurende de les zie ik al hoe bepaalde opdrachten worden gemaakt (ik zie op de lijst hoeveel antwoorden er goed zijn). Ik maak voor mijzelf de 80% berekening (80% van het aantal sommen) en schrijf dit voor mijn eigen gemak even onderaan de lijst. Zo zie ik direct welke leerling een voldoende score haalt. De leerlingen vragen bijna allemaal waarom ik die getallen onderaan opschrijf ('wat betekent dat?'). Ik leg uit dat ik graag wil dat ze meer sommen goed maken dan wat daar staat ('Als je meer sommen goed hebt, is dat heel goed').
Reflectie	Waarom zou ik alleen voor mijzelf die 80%-norm noteren? Leerlingen begrijpen volgens mij best dat het goed is als ze meer scoren. Misschien kan ik afspreken dat ze alleen hoeven te verbeteren als ze minder antwoorden goed hebben. Bij 80% of meer hoeft dat niet. Dit is immers al de normering die ik aanhield bij mijn oude manier van nakijken.

Tabel 7: cyclus 2 van zelf aantal goede antwoorden noteren.

Datum	Dinsdag 20 april 2010
Plannen	Ik schrijf de 80% normering op de lijst, zo kunnen leerlingen zien of zij de opdrachten voldoende hebben gemaakt. Afspraak: bij dezelfde score of hoger, hoeven ze de sommen niet te verbeteren, bij een lagere score moeten ze even bij mij langskomen voor hulp.
Actie	Bij de rekenles ga ik dit toepassen. Ik leg de groepslijst klaar, vier antwoordvellen en vier nakijkpennen. Ik vertel dat ik nog wel steekproefsgewijs controleer hoe ze hun werk maken.
Observatie	De leerlingen begrijpen de lijst goed en vullen het goed in, ik heb direct een goed overzicht van wat mijn leerlingen presteren omdat de leerlingen met teveel fouten naar mij toekomen voor hulp.

Reflectie	Het voelt voor mij erg goed om de leerlingen deze verantwoordelijkheid te geven en te vertrouwen op hun eigen zelfstandigheid.
-----------	--

Op 29 april neem ik de laatste enquête met mijn leerlingen af. Ik gebruik de tussenliggende weken een aantal verschillende vormen van nakijken die ik in mijn onderzoek heb genoemd. Ik kijk zelf na aan het eind van de dag (dag- en kiestaken), ik laat leerlingen zelf nakijken (rekenen en spelling) en ik loop rond en kijk direct na (taal, schrijven). Ook kijk ik een aantal dingen klassikaal na (verkeer, nieuwsbegrip), maar dit laatste behoort niet tot mijn onderzoek. Een aantal conclusies van deze enquête zijn:

- Als leerlingen mogen kiezen, kijken ze het liefst zelf na (70%, zie vraag 6).
- De meeste leerlingen schrijven eerlijk op hoeveel sommen ze goed gemaakt hebben, maar een aantal leerlingen geeft toe, hier nogal eens mee te smokkelen.

Op een schaal van 1 tot 10, geef ik deze manier van werken een 7. Er is nog verbetering mogelijk (uiteraard bij mijn faalangstige leerling en bij mijn leerling die de eigen fouten niet ziet).

Conclusie

Er zijn nog veel aanpassingen mogelijk, vooral bij het smokkelen, maar ik vind dat ik al veel bereikt heb met mijn leerlingen. Het kost tijd en wat aanpassingen om leerlingen te leren om hun eigen werk na te kijken, maar ze zijn er wel degelijk toe in staat. Naar aanleiding van de steekproeven, merk ik dat een aantal leerlingen het moeilijk vindt om goed na te kijken. Ze zien soms de fout niet, raken in de war ('waar was ik ook alweer?') of hebben er eenvoudigweg geen zin in ('ik vind het stom'). Bij één leerlinge constateer ik dat ik ook rekening moet houden met mogelijke faalangst. Deze leerling begon te huilen toen hij teveel fouten had en gaf aan helemaal niet meer te willen nakijken. Hoe om te gaan met faalangstige leerlingen, is iets wat ik goed moet uitzoeken. Ik wil ook deze leerlingen hierin goed kunnen begeleiden.

Hoofdstuk5: Conclusie

In dit hoofdstuk beschrijf ik kort de bevindingen van mijn onderzoek. De onderzoeksvraag die hierbij centraal stond was:

Ik onderzoek mijn eigen handelen rondom het nakijken van het werk van de leerlingen, omdat ik wil weten hoe ik het nakijken als instrument kan inzetten in de dagelijkse praktijk, teneinde het nakijkwerk te gebruiken om een hoger leerrendement te behalen bij de leerlingen

Mijn eigen handelen bestond vóór dit onderzoek uit het dagelijks zelf nakijken van het werk van de kinderen. Dit gebeurde soms in de pauze, maar meestal na schooltijd. Dit kostte veel tijd en met het nagekeken werk gebeurde verder niets, tenzij een leerling veel (dat wil zeggen meer dan 20%) fouten maakte in het werk. Doordat ik er weinig tot niets mee deed, voelde het nakijken voor mij erg onbevredigend. Ik vroeg mij af of ik 'meer' kon met het nakijken.

In de literatuur ontdekte ik dat het alleen maar nakijken, slechts een controle is van de productiecapaciteit van de leerlingen. Door leerlingen niet meer te wijzen op hun fouten, krijgen zij geen inzicht in de fouten. Dit laatste zou eigenlijk het doel moeten zijn van nakijken (van Vugt, 2003).

Naar aanleiding van dit gegeven ben ik in mijn eigen klas gaan onderzoeken welke manieren van nakijken, ik in mijn dagelijkse praktijk kan toepassen om een hoger leerrendement te halen bij de leerlingen.

Er zijn twee grofweg twee manieren waarnaar ik onderzoek heb gedaan. De eerste manier is om tijdens het verwerken van de lesstof (de fase zelfstandige verwerking van het Directe Instructiemodel) de klas rond te lopen en direct het werk van de leerlingen te controleren. Deze manier van werken beviel mij zeer goed. Ik had al tijdens de les een goed beeld van hoe mijn leerlingen de lesstof verwerkten en of de lesstof begrepen werd. Door het stellen van vragen aan de leerlingen (als ik zag dat er een fout antwoord stond) kon ik ze ook weer goed op weg helpen. De feedback die de leerlingen kregen was direct (ze waren immers nog met de verwerking bezig) en niet pas achteraf (meestal een dag later). De leerlingen konden mij goed vertellen wat hun gedachtegang was en op die manier kon ik direct bijsturen als het de verkeerde kant op dreigde te gaan. Er kleeft echter wel een nadeel aan deze manier van nakijken: het stoort de leerlingen als zij geconcentreerd aan het werk zijn. Ik heb dit opgelost door niet de hele tijd rond te lopen, maar dit twee keer tijdens de les te doen (halverwege de les en tien minuten voor het eind). Deze manier van nakijken pas ik toe bij de vakken taal en schrijven (technisch schrijven). Bij deze vakken zijn geen eenduidige antwoorden mogelijk en is het voor leerlingen moeilijk om zelf te corrigeren.

De tweede manier van nakijken waar ik onderzoek naar heb gedaan, is het zelf laten corrigeren door leerlingen. De leerlingen in mijn klas waren hier erg enthousiast over. Zij vonden het bijna allemaal leuk. Gaandeweg het onderzoek ben ik met mijn leerlingen tot de volgende manier van werken gekomen:

- Na het maken van de opdrachten liggen er op de nakijktafel, vier antwoordvellen klaar met vier groene pennen.
- Leerlingen controleren hun eigen werk en bij het constateren van een fout, zetten zij een rondje om het foute antwoord. Zijn de antwoorden goed, dan mogen zij een krul zetten.
- Op de lijst die ook op tafel ligt, vullen zij in hoeveel antwoorden zij bij een bepaalde opdracht, goed hebben.
- Als er een voldoende aantal antwoorden goed zijn (80% of meer, dit staat op de lijst), mogen de leerlingen verder gaan met de extra opdrachten.
- Als er minder antwoorden goed zijn, komen de leerlingen naar mij om het te bespreken (zij krijgen directe feedback over hun gemaakte werk).
- Aan het eind van de dag, kijk ik een aantal schriften steekproefsgewijs na. Afhankelijk van de resultaten hiervan zal ik actie ondernemen (als er nog teveel fouten staan, de volgende dag samen met de leerling nakijken bijvoorbeeld).

Deze manier van werken pas ik toe bij de vakken rekenen en spelling.

Voor de andere vakken kijk ik klassikaal met de leerlingen na, maar dit is verder niet in mijn onderzoek opgenomen.

Deze manier van werken bij het corrigeren vind ik fijn. Ik durf de leerlingen de verantwoordelijkheid te geven bij het corrigeren van hun eigen werk en ik heb toch een goed beeld van de prestaties van mijn leerlingen. Doordat leerlingen direct weten hoe ze hun werk maken, krijgen ze directe feedback hierop en voor mijn gevoel levert dit een groter leerrendement op dan bij de indirecte feedback die ik voorheen altijd gaf. Hoewel ... meestal deden de leerlingen en ik helemaal niets met het nakijkwerk, dus was er helemaal geen sprake van feedback. Mijn tevredenheidsgevoel is van een 4 naar een 7 gegaan. Er is nog ruimte voor verbetering mogelijk, maar ik ben al erg tevreden met dit resultaat.

Omdat dit onderzoek plaatsvond in mijn eigen groep, met 21 leerlingen, is de validiteit slechts toepasbaar op deze groep leerlingen in dit schooljaar (2009-2010). De resultaten van de vragenlijst van de leerkrachten is helaas ook beperkt valide. Er waren slechts 13 respondenten. Over deze uitslag kan ik geen algemeen geldende conclusies trekken. Wel heb ik een aantal tips gebruikt in mijn dagelijkse praktijk.

Aanbevelingen

Mijn leerlingen en ik hebben dit jaar veel van elkaar geleerd over het corrigeren. Mijn leerlingen zijn in staat om hun werk te corrigeren en de verantwoordelijkheid te nemen voor verdere actie. Omdat bij mij op school geen beleid is voor het corrigeren van werk van leerlingen (veel collega's trekken hiervoor hun eigen plan), vind ik het wel jammer dat er met de kennis bij mijn leerlingen, de komende jaren waarschijnlijk niets meer zal gebeuren. Mijn aanbeveling is om hier binnen het team over te praten. Dit zou bijvoorbeeld kunnen naar aanleiding van een presentatie van mijn onderzoek. Hierbij kan ik de resultaten vertellen en tips aan collega's geven hoe zij kunnen omgaan met correctie. Er zouden doorgaande leerlijnen opgesteld kunnen worden, zodat alle leerlingen leren om hun verantwoording te nemen in hun eigen leerproces. Doordat de leerlingen directe feedback krijgen over hun gemaakte opdrachten, levert dit waarschijnlijk een hoger leerrendement op.

Een tweede aanbeveling is om naar het leerrendement wetenschappelijk onderzoek te doen. Het hogere leerrendement is voor leerlingen van de basisschool nog niet nader onderzocht en ik ben erg benieuwd of mijn vermoeden hierbij juist is.

Een derde aanbeveling is om leerlingen die faalangstig zijn, bij het zelf corrigeren goed te begeleiden. Eén van mijn leerlingen gaf duidelijk aan, niet goed om te kunnen gaan met het zien van fouten in het eigen werk. Hoe een leerling met faalangst hierin begeleid kan worden, zal ook nader onderzoek (literatuur?) vergen.

Hoofdstuk 6: Evaluatie onderzoek

Mijn leerdoel bij dit onderzoek was mij te bekwamen in competentie 7: “Competent in reflectie en ontwikkeling”. Door het doen van actieonderzoek was ik genooddaakt om mijn handelen kritisch te bekijken en te reflecteren op de aanpassingen die ik zou gaan doen in mijn onderwijspraktijk. Op die manier zou ik mijzelf gaan ontwikkelen, niet alleen op professioneel vlak (mijn onderwijspraktijk verbeteren voor mijn leerlingen en vooral voor leerlingen met extra leerbehoeften), maar ook op persoonlijk vlak (immers mijn eigen handelen en beslissingen moest ik beargumenteren met behulp van gegevens uit de literatuur). Op deze manier zou ik persoon, praktijk en theorie versterken en op een hoger niveau brengen.

Opbrengst voor mij als persoon

Als persoon was ik bij dit onderzoek genooddaakt om van mijn favoriete rol als denker (assimileerder volgens de theorie van Kolb) over te stappen naar de rol van beslisser (convergeerder) door middel van begripsvorming. Deze begripsvorming heb ik gedaan door mij te verdiepen in de literatuur over het corrigeren van het werk van leerlingen en ook over het geven van feedback. In de gevonden literatuur heb ik veel ideeën opgedaan over hoe ik in mijn praktijk aanpassingen zou kunnen doen. Ook heb ik veel geleerd over het geven van feedback en hoe ik dat het best zou kunnen aanpakken.

Mijn rol als beslisser heeft mij gedurende mijn opleiding veel moeite gekost. Ik bleef vaak hangen in de theorie en kwam maar moeilijk tot een beslissing wat de beste manier was om een probleem aan te pakken. Dit lukte mij in de afgelopen jaren wel steeds beter, ik werd mij er steeds meer van bewust dat als een leerling extra hulp nodig heeft, ik dat zo efficiënt en snel mogelijk moest gaan leveren. Bij mijn onderzoek ben ik naar mijn gevoel nog erg lang bezig geweest met het nadenken en proberen vorm te geven van mijn mogelijke activiteiten. Om die reden ben ik ook pas in februari aan het daadwerkelijke onderzoek begonnen. De tweede grote aanpassing (het zelf laten corrigeren door de leerlingen), heeft iets minder lang op zich laten wachten. Toen ik eenmaal met mijn onderzoek bezig was en ik merkte hoe goed het voelde om ook daadwerkelijk een doener te zijn, wilde ik al snel meer aanpassingen doen.

Zo kwam ik door het actief experimenteren eigenlijk vanzelf in de rol van doener. Naarmate ik meer deed, merkte ik dat ik ook steeds meer wilde doen. Ik merkte nu dat ik veel moeite had om te stoppen met experimenteren en over mijn onderzoeksverslag te gaan nadenken. De rol van bezinner nam ik pas in op het moment dat ik aan mijn onderzoeksverslag moest gaan beginnen. Na alle concrete ervaringen die ik had opgedaan, werd ik door de tijdsdruk (afstuderen in augustus) genooddaakt om te gaan bekijken wat het experimenteren voor mij en de klas had opgeleverd. Hoewel ik nog niet klaar was met experimenteren (dat onderzoeken en het herhalen van actiecyclussen gaat wat mij betreft nog steeds door), moest ik wel gaan beginnen aan het schrijven van mijn onderzoeksverslag.

Met dit onderzoek heb ik de verschillende leerstijlen van Kolb allemaal doorlopen en heb ik van mijzelf geleerd dat ik ook de rol van doener goed kan invullen. Het doen is zeer motiverend voor mij om nog meer te doen en nog meer te gaan nadenken over mijn handelen. De leerwinst zit vooral in dit gedeelte van de leercyclus van Kolb.

De afgelopen twee jaar heb ik bij mijn opleiding ook geleerd over mijzelf dat ik erg houd van 'evidence-based' methoden. Ik wil graag weten wat bewezen werkt voor leerlingen en hiermee aan de slag gaan. Bij dit onderzoek zijn weinig wetenschappelijke gegevens bekend over de effecten van het geven van feedback en over het zelf corrigeren door leerlingen, maar toch heb ik mijzelf geleerd om hier onderzoek naar te doen en te bouwen aan een eigen beeldvorming rondom dit gegeven. Mijn leerwinst zit dus ook in het feit dat ik durf te vertrouwen op mijn eigen gevoel en kennis en dat ik dit ook durf toe te passen in mijn eigen praktijk, ook al is het niet evidence-based zoals ik dat graag zou willen.

Opbrengst voor mijn praktijk

Voor mijn praktijk zit de leerwinst vooral over mijn kennis over het geven van feedback. Ik ben mij er nu zeer van bewust dat directe feedback belangrijk is in het leerproces. Indirecte feedback is minder zinvol omdat leerlingen vaak niet goed meer weten wat de leerstof inhield en wat hun gedachtegang was, maar vooral blijkt dat de betrokkenheid van de leerling bij de leerstof minder groot is. In mijn praktijk zal ik er dus voor zorgen dat mijn cliënten (leerlingen) zoveel mogelijk directe feedback krijgen (dezelfde les nog).

Ook heb ik geleerd, dat leerlingen goed in staat zijn om hun eigen werk te corrigeren (mits de antwoorden eenduidig zijn) en volgens duidelijke afspraken hun eigen vorderingen bij te houden. Ik durf mijn leerlingen hierin te vertrouwen en door middel van het nemen van steekproeven ben ik in staat om met mijn leerlingen te communiceren over hun vorderingen (door middel van het invullen van het aantal goede antwoorden en bij teveel fouten, naar mij toe te komen).

Wat neem ik mee naar de toekomst?

Zoals eerder beschreven, ben ik nog niet klaar met mijn experimenten. Er zijn nog veel aanpassingen mogelijk. Omdat dit schooljaar ten einde is gelopen, kan ik na de zomervakantie met een nieuwe groep leerlingen verder bouwen aan waar ik nu gebleven ben. Deze leerlingen zijn nieuw en zullen dus alles nog moeten leren over het zelf nakijken, maar ik ben van plan om ook hierbij mijn 'onderzoekende houding' aan te houden. Ik zal een logboek gaan bijhouden en zo nu en dan leerlingen ondervragen over hoe zij denken over het nakijken door henzelf.

Voor leerlingen met extra leerbehoeften zal ik zorgen voor directe feedback bij elke sessie of les.

Wat ik ook zeker wil meenemen naar de toekomst, is het doen van onderzoek. In mijn praktijk zullen nog veel vragen van mijn kant, maar wellicht ook van ouders of collega's, komen. Ik weet nu dat ik in staat ben om een onderzoek op te zetten (in grotere of kleinere mate), dit uit te voeren en hier verslag over te doen.

Ik durf te vertrouwen op mijn kennis en kunde!

Literatuurlijst

- Bos, A.B.H., Terlouw, C., & Pilot, A. (2008) Leren door te corrigeren. De leerwinst van de leerling-beoordelaar bij het nakijken van het werk van medeleerlingen. *Pedagogische Studiën*, 85 (6), 420-433
- Cranshoff, B. & Zuiderma, J. (1996). *Zin in Taal: Handleiding Spelling A*. Tilburg: Zwijsen.
- Kallenber, T., Koster, B., Onstenk, J. & Scheepsmma, W. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren*. Utrecht: ThiemeMeulenhoff. Eerste druk, vijfde oplage.
- Kelchterman, G. (2001). *Cahier voor didactiek 10: Reflectief ervaringsleren voor leerkrachten*. Deurne: Plantyn Wolters Kluwer Belgium.
- Korthagen, F., Koster, B., Melief, K. & Tigchelaar A. (2003). *Docenten leren reflecteren. Systematische reflectie in de opleiding en begeleiding van leraren*. Soest: Nelissen.
- Kouwenberg, B., vd Guchte, C., Blok, H & vd Gein J. (1997). *Zin in Taal: Handleiding Taal A*. Tilburg: Zwijsen.
- Leenders, Y., Naafs, F., van den Oord, I. (2002). *Effectieve instructie. Leren lesgeven met het activerende directe instructiemodel*. Amersfoort: CPS. Herdruk, oktober 2002.
- Munsterma, B. & de Weerd-Fourdrine, A. (2000). *Pluspunt: reken-wiskundemethode voor de basisschool: Handleiding 4A*. Den Bosch: Malmberg. Eerste druk, tweede oplage.
- Rozeboom, R. (1999). Over correctie gesproken. *Praxis Bulletin*, maart 1999, 1-4.
- Ruijsenaars, A.J.J.M. (2008). *Leerproblemen en leerstoornissen. Remedial teaching en behandeling hulpschema's voor opleiding en praktijk*. Rotterdam: Ortho Lemniscaat.
- Vugt van, J. (2003). Nagekeken en dan...? Over het nut van corrigeren. *Zorg Primair*, 2003, 44-46.

Bijlage 1: POP

Naam: Carina Smit

Datum: 24 september 2009.

Ik als professional.

Mijn belangrijkste doelen op het gebied van mijn ontwikkeling als remedial teacher (RT), zijn:

- Mijn theoretische kennis opbouwen, bijhouden en vergroten. Ik wil ervoor zorgen dat ik goed op de hoogte ben en blijf van alle ontwikkelingen zodat ik in de toekomst leerlingen, ouders en leerkrachten (collega's) kan begeleiden indien zich problemen voordoen op cognitief of sociaal-emotioneel gebied. Dit is terug te vinden in competentie 7: Competent in reflectie en ontwikkeling. Op een schaal van 1 tot 10 scoor ik nu een 7 (ik heb al veel kennis opgedaan het afgelopen jaar, en maak hier vaak gebruik van als collega's met een vraag zitten) en ik wil graag naar een 8 of 9. Een 10 zal heel moeilijk zijn, omdat ik mijzelf pas een 10 zal geven als ik volledig op de hoogte ben van alles. Dit is niet realistisch en niet haalbaar, ik zal nooit alles weten van de RT. De volgende stap die ik moet nemen om verder te komen, bij elke aanmelding, de juiste literatuur zoeken en mij goed inlezen. Hoewel ik de theorie globaal wel weet, zal ik toch iedere keer weer teruggrijpen naar de literatuur voor meer verdieping. Degenen die het eerst zullen merken dat ik een stap vooruit ben gegaan, zijn mijn collega's. Ik zal zelfverzekerder overkomen als ik iets vertel of mijn hulp aanbied (al of niet gevraagd).
- Meer en meer rekening houden met het feit dat ouders een belangrijke rol moeten spelen bij het maken van een handelingsplan. Ook de leerkrachten dienen hier duidelijk meer bij betrokken te worden. Tot op heden heb ik ouders en leerkrachten, voornamelijk als informatiebron gebruikt (zij zijn het best op de hoogte van de mogelijkheden van een aangemelde leerling). Ik wil mij erop toeleggen dat ik zowel de ouders en leerkrachten vraag naar hun mogelijkheden om de leerling te begeleiden en hierop mijn handelingsplan aan te passen. De competentie die hierbij centraal staat is competentie 4: organisatorisch competent in de omgang met leerlingen en andere direct betrokkenen. Als ik mij hier nu een cijfer voor geef, sta ik op een 5, dit vind ik onvoldoende en niet acceptabel. Een punt om mij verder in te ontwikkelen, ik wil graag doorgroeien naar een 7 aan het eind van dit schooljaar. De eerste stap die ik hiervoor moet zetten, is direct bij het constateren van een probleem (vraagstelling) direct de ouders uitnodigen voor een gesprek en ook de betrokken leerkracht betrekken bij mijn eigen handelen. Zowel de ouders als de leerkracht, zal ik regelmatig op de hoogte houden van alle stappen en vorderingen (zeker bij de intakefase, zal ik toch minimaal één keer per week contact moeten hebben met alle betrokkenen). De eersten die zullen merken dat ik een stap vooruit ben gegaan, zullen dan ook de ouders en de betrokken

leerkrachten zijn. Zij zullen vaker van mij horen en op de hoogte worden gehouden en bij alle stappen zoveel mogelijk worden betrokken.

- Ik wil leren om sneller tot handelen te komen en niet te veel te blijven hangen in de theorie. Dit was al een punt dat sterk naar voren kwam tijdens het eerste jaar van deze studie, maar nu ik weer met een nieuwe module begonnen ben, merk ik dat ik nog steeds veel moeite moet doen om tot handelen te komen. Ik wil alle theorie goed kennen, begrijpen en doorgronden, voordat ik tot een beslissing durf te komen voor de geschikte aanpak (ik werk graag evidence-based). Uit de leerstijltest van Kolb, komt wederom sterk naar voren dat ik een 'denker' ben. Ik wil graag meer aan de kant van de beslisser en de doener komen. Uit de leerstijltest van Vermunt blijkt tevens dat ik erg toepassingsgericht ben. Ik koppel de theorie graag aan de praktijk, maar slechts als bewezen is, dat het effectief is. Om van een 4 (die ik mijzelf nu geef) naar een 6 te komen, zal ik moeten leren dat het opstellen van een handelingsplan slechts een beperkte tijd kan en mag duren. Er is altijd nog meer theorie te vinden en altijd nog meer te vragen aan ouders of leerkrachten. Ik moet mij gaan beperken (hoe moeilijk ik dat ook vind). Dit kan ik doen door voor mijzelf een deadline op te stellen voor het maken van een hp. Ik moet mij sterk houden aan deze deadline en ook afspraken moeten maken met betrokkenen ("Op maandag is het klaar!" bijvoorbeeld) zodat ik mij hierin ook moet beperken. Mijn collega's zullen dus degenen zijn die merken dat ik hierin een stap vooruit heb gedaan.

De organisatie.

Het belangrijkste doel dat mijn school op dit moment heeft, heeft te maken met het begrijpend lezen in groep vier. Mede door de theorie die ik vorig jaar heb opgedaan te delen met de intern begeleider, is besloten om het begrijpend lezen in groep vier minder 'belang' te geven en meer te richten op het technisch lezen. Hiertoe zijn de eerste stappen al gezet door de methode (Ondersteboven van Lezen) terzijde te schuiven en een begin te maken met de methode Nieuwsbegrip. Omdat er nog geen ervaring is met deze methode zal mijn inbreng zijn om in de groepen vier te blijven observeren wat deze methode doet met het begrijpend lezen voor de kinderen en of er ook een mogelijkheid is, om de teksten op een Ralfi-achtige manier in te zetten voor technisch lezen. De competenties die ik hiervoor nodig heb zijn competentie 5: competent in de samenwerking met collega's. Wij zullen gezamenlijk tot een besluit moeten komen of deze methode (met eventuele aanpassingen) geschikt is voor de groepen vier op onze school. Ik zal mijn theoretische kennis kunnen inzetten om te bepalen (toetsen) hoe de vorderingen van de leerlingen zijn, hoe wij effectief kunnen omgaan met de leerstof en hoe dit naar ons eigen idee kan worden aangepast. Ook zal ik de directie, het team en wellicht de ouders moeten voorlichten en rapporteren over mijn observaties en conclusies die daaruit getrokken kunnen worden.

Concrete leerdoelen per competentie.

Competenties waaraan ik als eerste wil gaan werken	Concrete leerdoelen er competentie: • Aan het eind van dit jaar
<u>Comp 7</u> : Competent in reflectie en ontwikkeling	• ... ben ik globaal op de hoogte van de huidige ontwikkelingen op de verschillende vakgebieden. • ... weet ik waar ik de theorie kan vinden om mijn kennis op te vijzelen en te verdiepen. • ... weet ik hoe ik op de hoogte blijf van de theoretische ontwikkelingen in de toekomst. • ... ben ik mij er terdege van bewust dat ik een denker ben, maar ben ik in staat om de overstap van denken naar doen, binnen een redelijke termijn te maken; dit doe ik door: binnen twee weken na de intakefase een handelingsplan te maken, te starten met de sessies en door duidelijk afgebakende afspraken met alle betrokkenen te maken over het verloop en verslaglegging.
<u>Comp 4</u> : organisatorisch competent in de omgang met leerlingen en andere direct betrokkenen	• ... ben ik in staat om ouders in te zetten als experts (van hun kind) en houd ik hen regelmatig op de hoogte van de stappen die ik ga nemen en de vorderingen van hun kind. • ... ben ik in staat om leerkrachten in te zetten als experts en houd ik in mijn handelingsplannen rekeningen van hun sterke en zwakke kanten om er zo voor te zorgen dat een leerling optimale begeleiding krijgt die niet alleen aansluit bij de leerling, maar ook bij de mogelijkheden van de leerkracht.
<u>Comp 2</u> : Orthopedagogisch competent in de omgang met leerlingen	• ... ben ik in staat om leerlingen te helpen zicht te krijgen in de eigen sterkte en zwakke punten (zelfreflectie). • ... kan ik leerlingen begeleiden naar een oplossingsstrategie die ze bij voorkeur zelf bedacht hebben (oplossingsgericht werken).
<u>Comp 5</u> : Competent in de samenwerking met collega's	• ... durf ik meer mijzelf als expert te profileren omdat ik gedegen theoretische kennis heb of weet waar ik de kennis kan vinden. • ... ben ik in staat om collega's te helpen die met een hulpvraag bij mij komen of ik ben in staat om hulp te bieden indien er geconstateerd wordt dat zich binnen de school een probleem voordoet.
<u>Comp 1</u> : Interpersoonlijk competent in de omgang met leerlingen.	• ... ben ik in staat om het geconstateerde probleem bij de betrokken leerling te bespreken en na te gaan of de leerling dit ook

	als probleem ervaart. Indien dit niet het geval is, weet ik hoe ik hier mee kan omgaan om de leerling toch te nodige hulp te geven.
<u>Comp 6</u> : Competent in de samenwerking met de omgeving van de school.	• ... kan ik nagaan of en welke doorverwijzing voor een leerling nodig is naar externe partijen (logopedie, therapie etc.). • ... kan ik aan deskundigen gerichte vragen stellen en de daarop gegeven voorstellen en antwoorden, verwerken in het handelingsplan.
<u>Comp 3</u> : Orthodidactisch competent in de omgang met leerlingen.	• ... kan ik binnen een redelijke termijn een handelingsplan opstellen die aansluit op de hulpvraag en niet te veel verzanden in theoretische kennis. Het handelingsplan is relevant en werkbaar voor ouders, leerkrachten én leerlingen.

Bijlage 2: enquête collega's

Hallo,

Mijn naam is Carina en ik ben leerkracht van een groep vier van een basisschool. Ik doe voor mijn opleiding tot Remedial Teacher, een praktijkonderzoek naar "het nut van nakijken". Ik merk dat nakijken mij veel tijd kost en dat ik daar weinig of niets meer mee doe. Ik ben er veel uren per week mee bezig; maar is er niet meer uit het nakijkwerk te halen?

Wat zijn de mogelijkheden van nakijken en kan het ook anders georganiseerd worden in mijn klas? Hoe kan het corrigeren efficiënter en hoe kan ik het gebruiken als feedback zodat de leerlingen er voor wat de leerstof betreft meer van profiteren? Dit is voor mij de aanleiding om een praktijkonderzoek te gaan doen.

Hierna volgen een aantal vragen waarvan ik hoop dat de antwoorden mij verder kunnen helpen in mijn onderzoek.

Omdat ik onderzoek ga doen in mijn eigen praktijksituatie, wil ik graag leerkrachten van de groepen drie, vier en vijf (dit zijn de leerlingen uit mijn doelgroep) uitnodigen om de vragenlijst in te vullen. Als u het digitaal invult, wilt u dan een kruisje zetten voor het antwoord waarvoor u kiest?

Deze vragenlijst kan anoniem ingevuld worden en alle informatie die gegeven wordt, zal vertrouwelijk worden behandeld. Als u nog vragen heeft naar aanleiding van dit schrijven, dan kan dat via mijn mailadres: carina-smit@live.nl.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking.

Met vriendelijke groet,

Carina Smit.

Vraag 1:

Wordt al het werk van de leerlingen altijd nagekeken?

1. Ja, alles wat de kinderen maken, wordt nagekeken (vraag 2 mag worden overgeslagen).
2. Nee, niet alles (graag vraag 2 invullen).

Vraag 2:

Wat is de reden dat niet alles wordt nagekeken? Wat wordt er wel en wat niet nagekeken?

.....
.....
.....

Vraag 3:

Om welke reden wordt het werk van de kinderen nagekeken? Welke functie/doel geeft u aan nakijkwerk?

1. Controle of leerlingen de stof begrepen hebben en goed kunnen verwerken.
2. Controle of leerlingen voldoende gewerkt hebben.
3. Als basis om feedback te kunnen geven op eventuele fouten.
4. Anders, namelijk:

Vraag 4:

Wie kijkt het gemaakte werk van de kinderen na? (meerdere antwoorden mogelijk).

1. Dit doe ik zelf aan het eind van de dag/ in de pauze
2. Dit doe ik zelf aan het eind van de les.
3. Dit doe ik zelf tijdens de les, door rond te lopen en ondertussen al wat werk na te kijken.
4. Dit doe ik zelf tijdens de les, door het werk dat helemaal af is, na te kijken.
5. Dit doet een (klassen-)assistent.
6. De kinderen kijken (ook) na.
7. Anders, namelijk:

Vraag 5:

Als u zelf heeft nagekeken, wat doet u dan met eventuele fouten die gemaakt zijn in het werk?

1. Ik geef het werk de volgende dag terug ter correctie.
2. Ik geef het werk nog dezelfde dag terug ter correctie.
3. Ik probeer nog tijdens de les feedback te geven over eventueel gemaakte fouten.
4. Ik roep de leerling bij me en stel vragen om te achterhalen waar de denkfout zit.
5. Niets, want
6. Anders namelijk:

Vraag 6:

Als de leerlingen zelf nakijken, hoe wordt dit dan gedaan?

1. Er zijn antwoordformulieren of antwoordboekjes.
2. Leerlingen kijken elkaars werk na.
3. Er is een nakijkplek in de klas.
4. De goede antwoorden komen aan het eind van de les op het bord.
5. Anders, namelijk:

Controleert u achteraf dan nog hoe de leerlingen hebben nagekeken?

1. Ja
2. Nee
3. Anders:

Vraag 7.

Heeft u nog aanvullingen of tips voor leerkrachten omtrent het nakijken/corrigeren van het werk van leerlingen?

.....
.....
.....

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Carina Smit.

Uitwerking antwoorden

Datum: 19 februari 2010.

Aantal deelnemers: 13.

Vraag 1: Wordt al het werk van de leerlingen altijd nagekeken?

Antwoord	Aantal	Percentage
Ja	8	62%
Nee	5	38%

Vraag 2: Wat is de reden dat niet alles wordt nagekeken?

Antwoord	Aantal	Percentage
Tijdgebrek	4	80%
Niet relevante werkbladen bij b.v. verkeer	1	20%

Vraag 3: Welke functie of doel geeft u aan het nakijken?

Antwoord	Aantal	Percentage
Controle of leerstof wordt begrepen	12	92%
Controle of IIn voldoende hebben gewerkt	7	54%
Als basis om feedback te geven	12	92%
Controle of 'oude' leerstof is blijven hangen	1	7%
Analyse van leerstrategieën	1	7%
Analyse van onderwijsbehoeften	1	7%

Vraag 4: Wie kijkt het gemaakte werk van de leerlingen na?

Antwoord	Aantal	Percentage
Dit doe ik zelf aan het eind van de dag of in de pauze	11	85%
Dit doe ik zelf aan het eind van de les	5	38%
Dit doe ik zelf tijdens de les	8	62%
Dit doe ik zelf tijdens de les, als de stof klaar is	4	31%
Dit doet een (klassen-)assistent	7	54%
De leerlingen kijken ook na	6	46%
Er wordt klassikaal nagekeke (mondeling of antw. op bord)	1	7%

Vraag 5: Wat doet u met gemaakte fouten?

Antwoord	Aantal	Percentage
Ik geef het de volgende dag terug ter correctie	8	62%
Ik geef het dezelfde dag terug ter correctie	3	23%
Ik probeer tijdens de les nog feedback te geven	6	46%
Ik roep de IIn bij me en probeer de denkfout te achterhalen	9	69%
Niets	0	0%
Veel gemaakte fouten klassikaal bespreken (vlgd les)	1	7%
IIn analyseren zelf hun fouten aan het begin van de les	1	7%
Aantekening maken voor duo-collega	1	7%

Vraag 6: Als de leerlingen zelf nakijken, hoe wordt dit dan gedaan (N=6)?

Antwoord	Aantal	Percentage
Er zijn antwoordformulieren of antwoordboekjes	6	100%
Leerlingen kijken elkaars werk na	5	83%
Er is een nakijkplek in de klas	0	0%
De antwoorden komen op het bord	2	33%
Klassikaal bespreken (mondeling)	2	33%

Vraag 7: Aanvullingen en tips.

- Leerlingen laten meer betrokkenheid zien als ze zelf mogen nakijken.
- Leerlingen krijgen meer inzicht in hun eigen werk.
- Binnen een school zorgen voor een opbouwende lijn.
- Leerlingen vertonen een meer zelfstandige leerhouding.
- Al het nakijkwerk in één map laten verzamelen, zo krijg je een indruk per leerling in plaats van per vak.
- Stel jezelf de vraag: waarom kijk ik na?
- Let erop dat ook de langzame werkers kunnen nakijken.
- Vermeld het aantal goede antwoorden in plaats van het aantal fouten.
- Als leerlingen elkaar helpen, wijzen ze elkaar ook op fouten.

Bijlage 3: enquête 1 leerlingen

Vraag 1: Hoe weet je of je je sommen goed hebt gemaakt?

- ☐ Als er een krul staat.
- ☐ Als ik een sticker heb.
- ☐ Als de juf het zegt tegen mij.
- ☐ Als de juf niets zegt, is het goed.
- ☐ Anders:

Vraag 2: Hoe weet je of je je sommen fout hebt gemaakt?

- ☐ Als er een rondje om het antwoord staat of een streep.
- ☐ Als de juf het tegen mij zegt.
- ☐ Als ik de som opnieuw moet maken van de juf.
- ☐ Anders:

Vraag 3: Als de juf heeft nagekeken, kijk jij dan of je een krul hebt of strepen?

Links is nooit, rechts is altijd en in het midden is soms.

Zet een kruisje bij jouw antwoord.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Vraag 4: Wat denk je als je een krul ziet staan?

- ☐ Ik had alle sommen goed.
- ☐ Ik heb goed gewerkt.
- ☐ De juf vond het goed wat ik heb gedaan.
- ☐ Ik voel me blij / bang / boos / verdrietig.
- ☐ Anders:

Vraag 5: Wat denk je als je een sticker hebt gekregen van de juf?

- ☐ Ik had alle sommen goed.
- ☐ Ik heb goed gewerkt.
- ☐ Ik ga kijken of anderen ook een sticker hebben.
- ☐ De juf vond het goed wat ik heb gedaan.
- ☐ Ik voel me blij / bang / boos / verdrietig.
- ☐ Anders

Vraag 6: Wat denk je als je een streep of een rondje ziet staan?

- ☐ Daar kijk ik niet naar.
- ☐ Ik heb een fout gemaakt.
- ☐ Ik ga gummen om het goede antwoord op te kunnen schrijven.
- ☐ Ik voel me blij / boos / bang / verdrietig.
- ☐ Anders:

Vraag 7: Lees je wel eens wat de juf geschreven heeft?

- ☐ Ja, want dat is belangrijk.
- ☐ Ja, want ik vind het leuk als de juf iets schrijft.
- ☐ Ja, maar ik snap het niet altijd.
- ☐ Nee, ik lees het nooit.
- ☐ Anders:

Vraag 8: Denk je dat je iets leert van de krullen en strepen?

- ☐ Ja, ik weet of ik iets goed heb gemaakt.
- ☐ Ja, want als ik iets fout heb, ga ik het verbeteren.
- ☐ Nee, ik kijk er nooit naar.
- ☐ Anders:

Vraag 9: Denk je dat je iets kunt leren als je zelf mag nakijken?

- ☐ Ja, ik zie dan meteen wat ik goed en fout heb gedaan.
- ☐ Ja, ik kan dan het goede antwoord opschrijven.
- ☐ Nee, ik ga dan de antwoorden overschrijven.
- ☐ Anders:

Vraag 10: Hoe leuk zou jij het vinden als je zelf mag nakijken?

Zet een kruisje bij jouw goede antwoord.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Vraag 11: Hoe vind je nu het nakijken door de juf?

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Uitwerking enquête.

Datum afname: 01-02-2010.

Aantal leerlingen: 20.

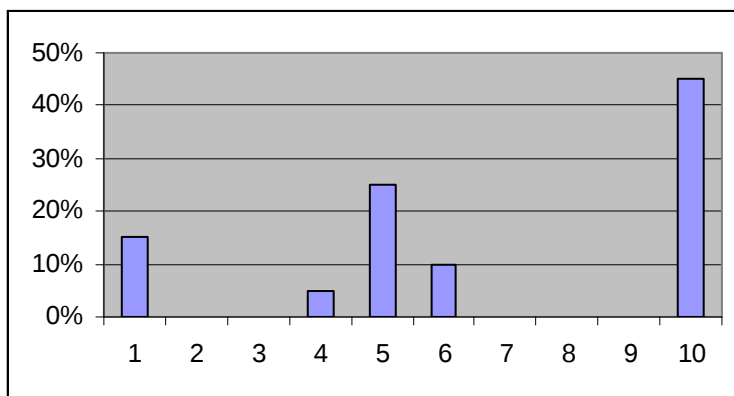
Vraag 1: Hoe weet je of je je sommen goed hebt gemaakt?

Antwoord	Aantal	Percentage
Als er een krul staat	19	95%
Als ik een sticker heb	13	65%
Als de juf het zegt tegen mij	6	30%
Als de juf niets zegt, is het goed	4	20%
Omdat ik heb gespiekt (afgekeken)	2	10%
Omdat het antwoord op het bord staat	1	5%
Omdat de juf mij geholpen heeft	1	5%

Vraag 2: Hoe weet je of je je sommen fout hebt gemaakt?

Antwoord	Aantal	Percentage
Als er een rondje, kruisje of streep staat	19	95%
Als de juf het tegen mij zegt	8	40%
Als ik de som opnieuw moet maken van de juf	9	45%
Als er 'verbeteren' staat	1	5%

Vraag 3: Als de juf heeft nagekeken, kijk jij dan of je een krul hebt of strepen?

Vraag 4: Wat denk je als je een krul ziet staan?

Antwoord	Aantal	Percentage
Ik had alle sommen goed	14	70%
Ik heb goed gewerkt	9	45%
De juf vond het goed wat ik heb gedaan	9	45%
Ik voel me blij	10	50%
Ik voel me bang	1	5%
Ik ga nadenken	1	5%

Vraag 5: Wat denk je als je een sticker hebt gekregen van de juf?

Antwoord	Aantal	Percentage
----------	--------	------------

Ik had alle sommen goed	11	55%
Ik heb goed gewerkt	17	85%
Ik ga kijken of anderen ook een sticker hebben	7	35%
De juf vond het goed wat ik heb gedaan	11	55%
Ik voel me blij	10	50%
Ik voel me bang	1	5%

Vraag 6: Wat denk je als je een streep of een rondje ziet staan?

Antwoord	Aantal	Percentage
Daar kijk ik niet naar	5	25%
Ik heb een fout gemaakt	15	75%
Ik ga gummen om het goede antwoord op te kunnen schrijven	11	55%
Ik voel me boos	7	35%
Ik voel me verdrietig	2	10%
Ik voel me bang	1	5%
Ik ga spieken	1	5%

Vraag 7: Lees je wel eens wat de juf geschreven heeft?

Antwoord	Aantal	Percentage
Ja, want dat is belangrijk	17	85%
Ja, want ik vind het leuk als de juf iets schrijft	7	35%
Ja, maar ik snap het niet altijd	10	50%
Nee, ik lees het nooit	2	10%
Ja, dan leer ik weer iets	1	5%

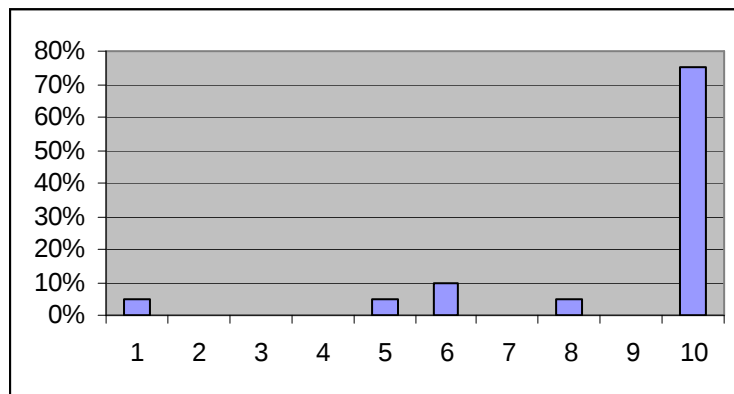
Vraag 8: Denk je dat je iets leert van de krullen en strepen?

Antwoord	Aantal	Percentage
Ja, ik weet of ik iets goed heb gemaakt	16	80%
Ja, want als ik iets fout heb, ga ik het verbeteren	17	85%

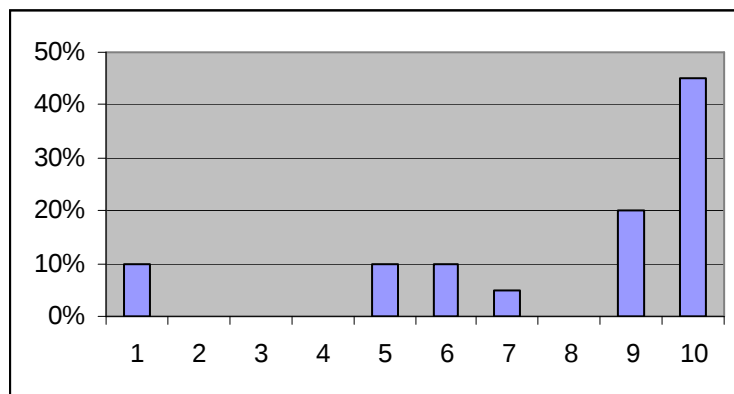
Vraag 9: Denk je dat je iets kunt leren als je zelf mag nakijken?

Antwoord	Aantal	Percentage
Ja, ik zie dan meteen wat ik goed en fout heb gedaan	13	65%
Ja, ik kan dan het goede antwoord opschrijven	11	55%
Nee, ik ga dan de antwoorden overschrijven	5	25%
Ja, ik heb dan een spiekboekje	1	5%

Vraag 10: Hoe leuk zou jij het vinden als je zelf mag nakijken?
Zet een kruisje bij jouw goede antwoord.

Vraag 11: Hoe vind je nu het nakijken door de juf?

Bijlage 4: enquête 2 leerlingen

Vraag 1: De juf kijkt nu na als je nog aan het rekenen bent. Hoe vind je dat?

- ☐ Dat vind ik fijn, want nu weet ik meteen of ik het goed doe.
- ☐ Dat vind ik fijn, want nu weet ik meteen hoeveel sommen ik goed en fout heb gedaan.
- ☐ Dat vind ik fijn, want nu weet ik meteen welke som ik fout heb gedaan.
- ☐ Dat vind ik fijn, want nu kan ik de foute sommen meteen goed maken.
- ☐ Dat vind ik fijn, want de juf legt het dan nog een keer uit als ik een fout maak.
- ☐ Dat vind ik niet fijn, want de juf stoort mij als ik nadenk.
- ☐ Dat vind ik niet fijn, want ik wil dan niet weten of ik iets fout of goed maak.
- ☐ Anders:

Vraag 2: Hoe weet je of je je sommen fout hebt gemaakt?

- ☐ Als de juf een rondje of een streep zet.
- ☐ Als de juf het tegen mij zegt.
- ☐ Als ik de som opnieuw moet maken van de juf.
- ☐ Als ik nog een keer naar het antwoord moet kijken van de juf.
- ☐ Anders:

Vraag 3: Hoe weet je of je je sommen goed hebt gemaakt?

- ☐ Als de juf een krul zet.
- ☐ Als de juf het tegen mij zegt.
- ☐ Als ik niets hoeft te verbeteren van de juf.
- ☐ Als ik zie bij mijn buurman of buurvrouw dat hij of zij het goed heeft.
- ☐ Als de juf naar mijn sommen kijkt en niets zegt.
- ☐ Anders:

Vraag 4: Als de juf nakijkt als je nog aan het werk bent, hoe vind je dat dan?

Links is vervelend en niet leuk, rechts is fijn en in het midden is soms vervelend, soms fijn.
Zet een kruisje bij jouw antwoord.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Vraag 5: Wat denk je als de juf een krul zet?

- ☐ Daar kijk ik niet naar, ik ben hard aan het werk.
- ☐ Ik heb alle sommen goed.
- ☐ Ik werk goed.
- ☐ De juf vindt het goed wat ik doe
- ☐ Ik voel me blij / bang / boos / verdrietig.
- ☐ Anders:

Vraag 6: Wat denk je als de juf een streep of rondje zet?

- ☐ Daar kijk ik niet naar, ik ben hard aan het werk.
- ☐ Ik heb een fout gemaakt, ik ga het nu goed maken.
- ☐ Ik ga meteen gummen om het goede antwoord op te kunnen schrijven, de juf mag mij niet helpen.
- ☐ Ik ga meteen gummen om het goede antwoord op te kunnen schrijven, de juf moet mij helpen.
- ☐ Ik voel me blij / boos / bang / verdrietig.
- ☐ Anders:

Vraag 7: Wat denk je als de juf zegt dat je een fout hebt gemaakt?

- ☐ Ik heb een fout gemaakt, ik ga het nu goed maken.
- ☐ Ik ga meteen gummen om het goede antwoord op te kunnen schrijven.
- ☐ Ik ga meteen gummen om het goede antwoord op te kunnen schrijven, de juf moet mij helpen
- ☐ Ik voel me blij / boos / bang / verdrietig.
- ☐ Anders:

Vraag 8: Hoe voel je je als de juf zegt dat je een fout hebt gemaakt?
Zet een kruisje bij jouw goede antwoord.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Vraag 9: Hoe voel je je als de juf zegt dat je het goed hebt gemaakt?

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Vraag 10: Wat is fijner, als de juf meteen nakijkt als je nog aan het werk bent of als de juf nakijkt als je klaar bent? LET OP: hier mag je maar één kruisje zetten.

- ☐ Ik vind het fijner als de juf nakijkt als ik nog bezig ben.
- ☐ Ik vind het fijner als de juf nakijkt als ik klaar ben met mijn sommen.
- ☐ Ik vind het fijner als de juf nakijkt als de rekenles is afgelopen.

Vraag 11: Waarom vind je dat fijner?

Uitwerking enquête.

Datum afname: 15-02-2010.

Aantal leerlingen: 20 (1 leerling is ziek).

Vraag 1: De juf kijkt nu na als je nog aan het rekenen bent. Hoe vind je dat?

Antwoord	Aantal	Percentage
Fijn, nu weet ik meteen of ik het goed doe	12	60%
Fijn, nu weet ik hoeveel sommen ik goed heb	14	70%
Fijn, nu weet ik welke sommen ik fout heb	10	50%
Fijn, nu kan ik de foute sommen goed maken	8	40%
Fijn, want de juf legt de fout nog een keer uit	5	25%
Niet fijn, de juf stoort mij als ik nadenk	4	20%
Niet fijn, want ik wil niet weten of ik iets fout of goed maak	2	10%
Niet fijn, want ik wil de juf verrassen!	1	5%

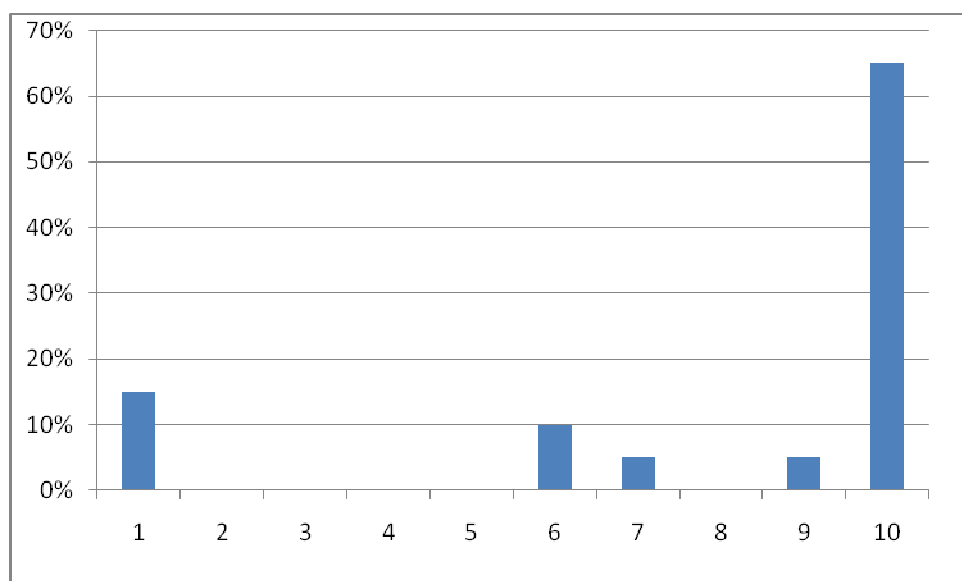
Vraag 2: Hoe weet je of je je sommen fout hebt gemaakt?

Antwoord	Aantal	Percentage
Als de juf een rondje of een streep zet	16	80%
Als de juf het tegen mij zegt	12	60%
Als ik de som opnieuw moet maken van de juf	10	50%
Als ik nog een keer moet kijken van de juf	11	55%
Als ik goed oplet	1	5%
Als ik spiek	3	15%

Vraag 3: Hoe weet je of je je sommen goed hebt gemaakt?

Antwoord	Aantal	Percentage
Als de juf een krul zet	18	90%
Als de juf het tegen mij zegt	8	40%
Als ik niets hoeft te verbeteren van de juf	15	75%
Als ik zie dat mijn buur het goed heeft	6	30%
Als de juf niets zegt	6	30%
Als het antwoord op het bord staat	1	5%

Vraag 4: Als de juf nakijkt als je nog aan het werk bent, hoe vind je dat dan?

Vraag 5: Wat denk je als de juf een krul zet?

Antwoord	Aantal	Percentage
Daar kijk ik niet naar, ik ben hard aan het werk	7	35%
Ik heb alle sommen goed	12	60%
Ik werk goed	13	65%
De juf vindt het goed wat ik doe	11	55%
Ik voel me blij	10	50%
Ik voel me bang	3	15%
Ik voel me boos	2	10%
Ik voel me trots	1	5%
De juf mag me niet storen	1	5%
Ik voel me bang, maar dan heb ik het toch goed	2	10%

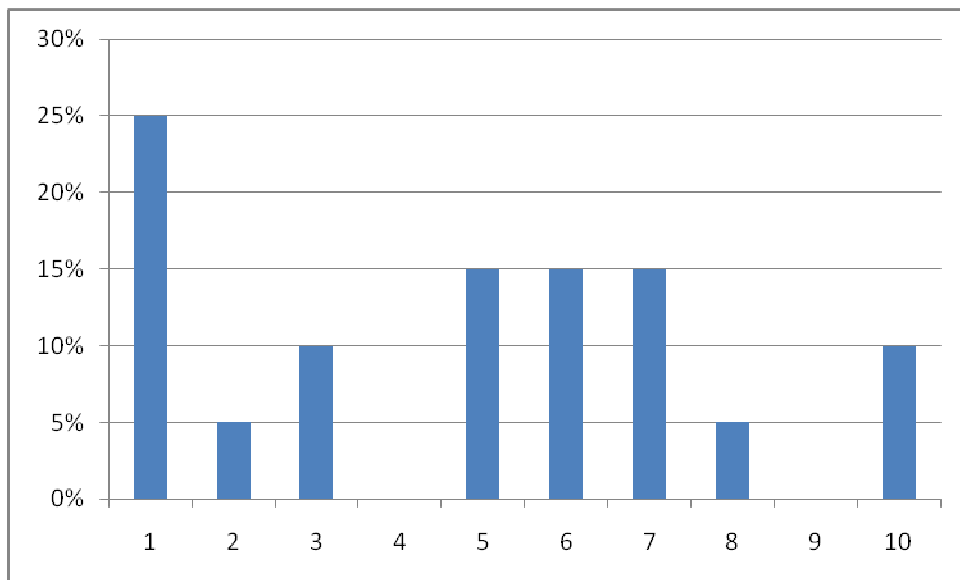
Vraag 6: Wat denk je als de juf een streep of rondje zet?

Antwoord	Aantal	Percentage
Daar kijk ik niet naar, ik ben hard aan het werk	2	10%
Ik heb een fout gemaakt, ik ga het nu goed maken	14	70%
Ik ga het goede antwoord opschrijven, zonder hulp juf	7	35%
Ik ga het goed antwoord opschrijven, met hulp juf	6	30%
Ik voel me boos	5	25%
Ik voel me bang	1	5%
Ik voel me verdrietig	1	5%
Ik vind het niet erg	1	5%
Ik moet beter opletten	1	5%
Ik snap het niet	1	5%
Ik zucht	2	10%

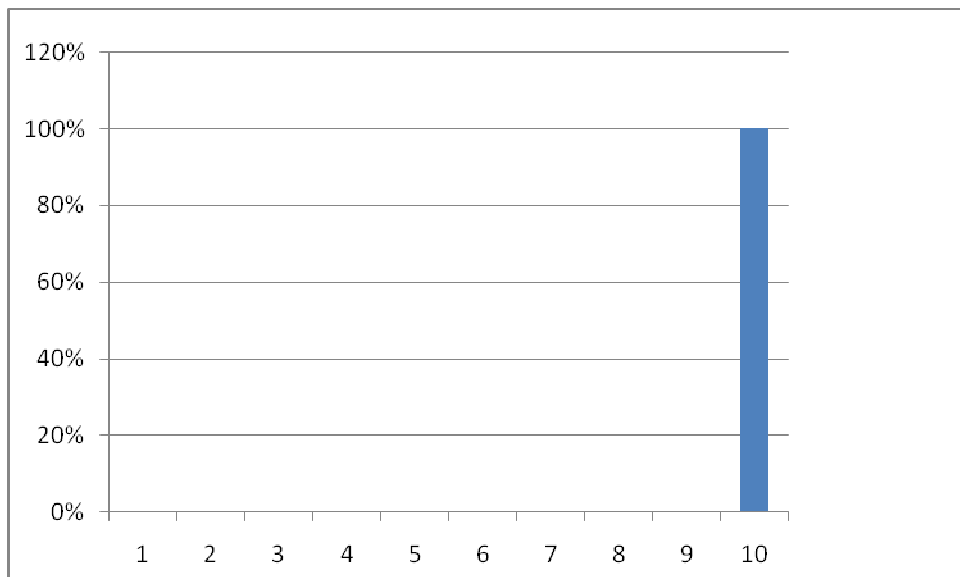
Vraag 7: Wat denk je als de juf zegt dat je een fout hebt gemaakt?

Antwoord	Aantal	Percentage
Ik heb een fout gemaakt, ik ga het nu goed maken	11	55%
Ik ga de fout meteen verbeteren	12	60%
Ik ga de fout meteen verbeteren, met hulp van de juf	6	30%
Ik voel me blij	3	15%
Ik voel me boos	1	5%
Ik voel me verdrietig	1	5%

Vraag 8: Hoe voel je je als de juf zegt dat je een fout hebt gemaakt?

Vraag 9: Hoe voel je je als de juf zegt dat je het goed hebt gemaakt?

Vraag 10: Wat is fijner, als de juf meteen nakijkt als je nog aan het werk bent of als de juf nakijkt als je klaar bent? LET OP: hier mag je maar één kruisje zetten.

Antwoord	Aantal	Percentage
Ik vind het fijner als de juf nakijkt als ik nog bezig ben (A)	8	40%
Ik vind het fijner als de juf nakijkt als ik klaar ben (B)	10	50%
Ik vind het fijner als de juf na de les nakijkt (C)	2	10%

Vraag 11: Waarom vind je dat fijner?

Antwoord	(A)	(B)	(C)
Dan weet ik meteen wat ik goed of fout doe	3	2	
Dan stoort de juf mij niet		2	
Ik vind het fijn als de juf komt als ik klaar ben		2	
Dan kan ik meteen verder werken	1	1	
Dan blijft de juf nog even bij me	1		
Dan heb ik een kleine pauze	1		
Dat vind ik gewoon fijn	1		
Omdat ik anders ga kletsen	1		
Dan heb ik meer tijd om mijn sommen af te maken		1	
Dan weet ik wat ik moet verbeteren		1	
De juf heeft dan minder stapels nakijkwerk		1	
Ik ben pas blij als ik klaar ben		1	
De juf moet na de les nakijken, maar wel nog vandaag			1
Omdat de juf het altijd druk heeft			1

Bij antwoord (B) gaf één leerling een dubbele reden.

Bijlage 5: enquête 3 leerlingen

Vraag 1: Als je zelf nakijkt, hoe vind je dat dan?

- ☐ Dat vind ik fijn, want nu weet ik meteen of ik het goed doe.
- ☐ Dat vind ik fijn, want nu weet ik meteen hoeveel sommen ik goed en fout heb gedaan.
- ☐ Dat vind ik fijn, want nu weet ik meteen welke som ik fout heb gedaan.
- ☐ Dat vind ik fijn, want als ik het fout heb gemaakt, kan ik dit meteen verbeteren.
- ☐ Dat vind ik niet fijn, want ik wil niet weten of ik iets fout of goed heb gedaan.
- ☐ Anders:

Vraag 2: Als je zelf nakijkt, hoe weet je dan of je je sommen fout hebt gemaakt?

- ☐ Als het antwoord van de juf anders is dan mijn antwoord.
- ☐ Als ik heel goed nakijk dan zie ik dat.
- ☐ Anders:

Vraag 3: Als je zelf nakijkt, hoe weet je dan of je je sommen goed hebt gemaakt?

- ☐ Als het antwoord van de juf hetzelfde is als mijn antwoord.
- ☐ Als ik heel goed nakijk dan zie ik dat.
- ☐ Anders:

Vraag 4: Wat doe je als je een som goed hebt gemaakt?

- ☐ Dan zet ik een krul.
- ☐ Dan kijk ik de volgende som na.
- ☐ Ik voel me blij / bang / boos / verdrietig.
- ☐ Anders:

Vraag 5: Wat doe je als je een som fout hebt gemaakt?

- ☐ Dan zet ik een streep door het foute antwoord.
- ☐ Dan zet ik een rondje om het foute antwoord.
- ☐ Dan schrijf ik het goede antwoord over.
- ☐ Ik ga naar mijn plek terug om de som nog een keer te maken.
- ☐ Ik voel me blij / boos / bang / verdrietig.
- ☐ Anders:

Vraag 6: Wat denk je als je ziet dat je een fout hebt gemaakt?

- ☐ Ik heb een fout gemaakt, ik ga het nu goed maken.
- ☐ Ik ga meteen gummen om het goede antwoord op te kunnen schrijven.
- ☐ Ik ga meteen gummen om het goede antwoord op te kunnen schrijven, de juf moet mij helpen
- ☐ Ik voel me blij / boos / bang / verdrietig.
- ☐ Anders:

Vraag 7: Wat denk je als je ziet dat je geen fouten hebt gemaakt?

- ☐ Ik heb goed gewerkt.
- ☐ Ik kan goed rekenen.
- ☐ Ik snap alles van het rekenen.
- ☐ Ik voel me blij / boos / bang / verdrietig.
- ☐ Anders:

Vraag 8: Hoe vind je het om zelf je werk na te kijken?

Zet een kruisje bij jouw goede antwoord.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Vraag 9: Hoe voel je je als je ziet dat je alle sommen goed had?

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Vraag 10: Hoe voel je je als je ziet dat je foutjes heb gemaakt?

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Vraag 11: Als je hebt nagekeken wat doe je dan?

- ☐ Ik zet dan een grote krul door alle sommen.
- ☐ Ik schrijf er iets bij, namelijk:
- ☐ Ik plak er een sticker bij.
- ☐ Anders:

Vraag 12: Als je zelf hebt nagekeken heb je dan iets geleerd van de sommen?

- ☐ Ja, want ik zie dan of ik het snap of niet.
- ☐ Ja, want ik heb foutjes verbeterd en nu weet ik hoe ik het moet doen.
- ☐ Ja, want ik begrijp beter of ik het goed heb gedaan of niet.
- ☐ Anders:

Vraag 13: Wil je voortaan al je werk zelf nakijken?

- ☐ Ja, ik wil zelf alles nakijken.
- ☐ Ja, ik wil alles van rekenen nakijken.
- ☐ Ja, ik wil alles van spelling nakijken.
- ☐ Ja, ik wil alles van taal nakijken.
- ☐ Ja, ik wil alles van verkeer nakijken.
- ☐ Ja, ik wil alles van Nieuwsbegrip nakijken.
- ☐ Nee, ik wil eigenlijk niet zelf nakijken.
- ☐ Ik wil soms wel en soms niet nakijken.

Uitwerking enquête.

Datum afname: 12 april 2010

Aantal leerlingen: 21.

Vraag 1: Als je zelf nakijkt, hoe vind je dat dan?

Antwoord	Aantal	Percentage
Fijn, nu weet ik meteen of ik het goed doe	14	67%
Fijn, nu weet ik hoeveel sommen ik goed had	10	48%
Fijn, nu weet ik welke som ik fout had	8	38%
Fijn, nu kan ik foute sommen weer goed maken	9	43%
Niet fijn, ik wil het niet weten	7	33%
Fijn, dan mag ik een sticker plakken	5	24%
Soms niet fijn, dan wil ik wat anders doen (boek lezen)	1	5%

Vraag 2: Als je zelf nakijkt, hoe weet je dan of je je sommen fout hebt gemaakt?

Antwoord	Aantal	Percentage
Als het antwoord van de juf anders is dan mijn antwoord	10	48%
Als ik het goed nakijk, dan zie ik het	8	38%
Het staat in het antwoordenboek	1	5%
Als de juf het zegt	1	5%

Vraag 3: Als je zelf nakijkt, hoe weet je dan of je je sommen goed hebt gemaakt?

Antwoord	Aantal	Percentage
Als het antwoord van de juf hetzelfde is als mijn antwoord	14	67%
Als ik heel goed nakijk, dan zie ik dat	8	38%
Als de juf een krul zet	1	5%
Als de juf het zegt	1	5%

Vraag 4: Wat doe je als je een som goed hebt gemaakt?

Antwoord	Aantal	Percentage
Dan zet ik een krul	16	76%
Dan kijk ik de volgende som na	4	19%
Ik voel me blij	16	76%
Ik plak een sticker	1	5%
Ik schrijf er iets bij	2	10%

Vraag 5: Wat doe je als je een som fout hebt gemaakt?

Antwoord	Aantal	Percentage
Dat zet ik een streep door het antwoord	10	48%
Dan zet ik een rondje om het foute antwoord	12	57%
Dan schrijf ik het goede antwoord over	4	19%
Ik ga naar mijn plek terug en ga de som verbeteren	11	52%
Ik voel me boos	4	19%
Ik voel me bang	1	5%
Ik voel me verdrietig	3	14%
Ik pak een rekenrek	1	5%
Ik zet een kruisje	1	5%
Ik sla de som over	1	5%

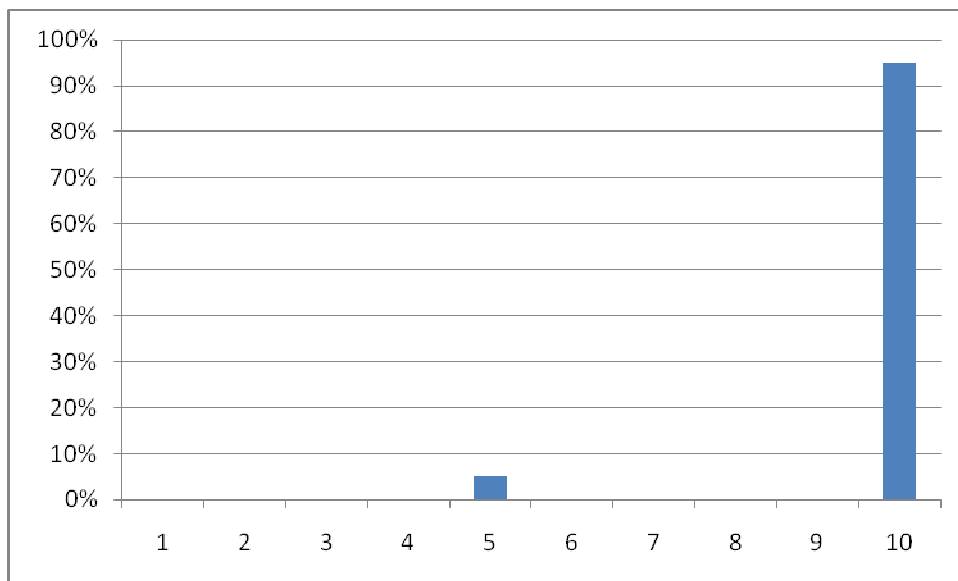
Vraag 6: Wat denk je als je ziet dat je een fout hebt gemaakt?

Antwoord	Aantal	Percentage
Ik heb een fout gemaakt, nu ga ik het goedmaken	8	38%
Ik ga gummen om het goede antwoord op te schrijven	10	48%
Ik ga gummen, de juf moet helpen met het goede antwoord	6	29%
Ik voel me boos	5	24%
Ik voel me bang	2	10%
Ik voel me verdrietig	6	29%
Ik schaam me	2	10%
Ik ga eerst proberen, dan roep ik de juf	1	5%
Ik vind het vervelend	1	5%

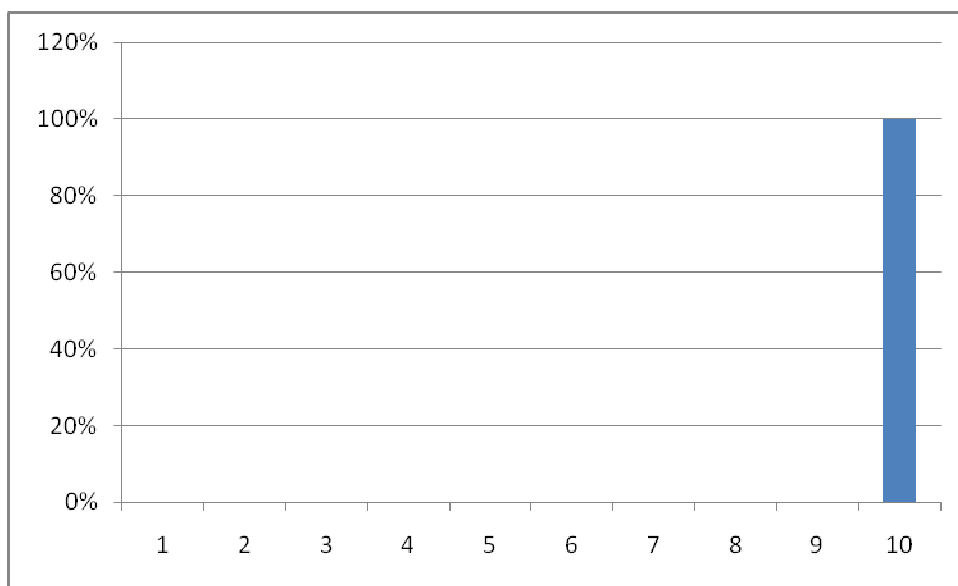
Vraag 7: Wat denk je als je ziet dat je geen fouten hebt gemaakt?

Antwoord	Aantal	Percentage
Ik heb goed gewerkt	14	67%
Ik kan goed rekenen	11	52%
Ik snap alles van rekenen	11	52%
Ik voel me blij	12	57%
Ik heb goed nagedacht	1	5%
Ik ben slim	1	5%

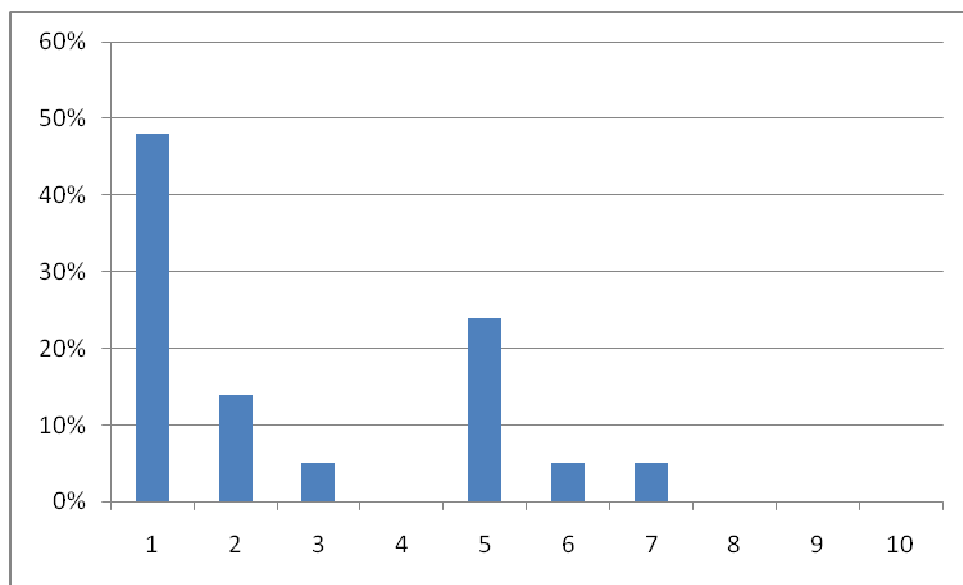
Vraag 8: Hoe vind je het om zelf je werk na te kijken?

Vraag 9: Hoe voel je je als je ziet dat je alle sommen goed had?

Vraag 10: Hoe voel je je als je ziet dat je foutjes heb gemaakt?

Vraag 11: Als je hebt nagekeken wat doe je dan?

Antwoord	Aantal	Percentage
Ik zet een grote krul door alle sommen	13	62%
Ik schrijf er iets bij	16	76%
Ik plak er een sticker bij	17	81%
Ik zeg het tegen de juf	1	5%

Wat schrijf je erbij?

Antwoord	Aantal	Percentage
Stoere man	1	5%
Goed zo	6	29%
Ga zo door	1	5%
Wauw	4	19%
Goed gedaan	6	29%
Goed gewerkt	1	5%
Tekeningetje	3	14%
Keurig	1	5%

Vraag 12: Als je zelf hebt nagekeken heb je dan iets geleerd van de sommen?

Antwoord	Aantal	Percentage
Ja, want ik zie dan of ik het snap of niet	13	62%
Ja, want ik heb fouten verbeterd en nu weet ik hoe het moet	14	67%
Ja, want ik begrijp nu beter of ik het goed heb gedaan of niet	9	43%
Ja, want dan kan ik zelf meester worden	1	5%
Nee, ik spiek	2	10%

Vraag 13: Wil je voortaan al je werk zelf nakijken?

Antwoord	Aantal	Percentage
Ja, ik wil alles nakijken	16	76%
Ja, ik wil rekenen nakijken	17	81%
Ja, ik wil spelling nakijken	15	71%
Ja, ik wil taal nakijken	14	67%
Ja, ik wil verkeer nakijken	14	67%
Ja, ik wil nieuwsbegrip nakijken	13	62%
Nee, ik wil niet nakijken	0	0%
Ik wil soms wel en soms niet nakijken	4	19%

Bijlage 6: enquête 4 leerlingen

Vraag 1: Als je zelf nakijkt, wil de juf weten hoeveel sommen je goed hebt. Waarom wil de juf dat weten denk je?

- ☐ De juf wil weten of ik de sommen snap.
- ☐ De juf wil weten of ik goed kan nakijken
- ☐ De juf wil weten of ik alles goed heb.
- ☐ De juf wil weten welk rapportcijfer ik krijg.
- ☐ De juf wil iets anders weten:

Vraag 2: Hoe vind jij het zelf dat je mag opschrijven hoeveel sommen je goed had?

- ☐ Dat vind ik fijn, nu weet ik zelf hoeveel sommen ik goed had.
- ☐ Dat vind ik fijn, nu kan ik aan de juf laten zien hoeveel sommen ik goed had.
- ☐ Dat vind ik niet fijn, want ik wil niet aan de juf vertellen hoeveel sommen ik goed had.
- ☐ Dat vind ik niet fijn, want ik wil zelf niet weten hoeveel sommen ik goed had.
- ☐ Anders:

Vraag 3: Schrijf je altijd eerlijk op hoeveel sommen je goed had?

- ☐ Ja, ik schrijf het eerlijk op.
- ☐ Nee, ik schrijf het niet eerlijk op want ik schaam me voor de fouten.
- ☐ Nee, ik schrijf het niet eerlijk op want ik wil dat de juf denkt dat ik alles goed heb.
- ☐ Anders:

Vraag 4: Als je nakijkt, smokkel je dan wel eens?

- ☐ Nee, ik kijk altijd eerlijk na.
- ☐ Ja, soms zet ik een krul terwijl de som eigenlijk fout is.
- ☐ Ja, als ik veel fouten heb, tel ik niet eerlijk hoeveel sommen ik goed had.
- ☐ Anders:

Vraag 5: Spiek je wel eens als je nakijkt?

- ☐ Nee, ik doe het heel eerlijk.
- ☐ Ja, ik onthoud de antwoorden van de sommen die ik fout had.
- ☐ Ja, ik schrijf het goed antwoord meteen op met de groene pen, dan hoef ik het niet meer te verbeteren.
- ☐ Anders:

Vraag 6: We hebben al een paar keer dingen veranderd bij het nakijken. Wat vond je de beste manier van nakijken? (Let op: nu mag je maar één antwoord kiezen).

- ☐ De juf kijkt aan het eind van de dag na, en ik zie dan later of ik het goed heb gedaan.
- ☐ De juf kijkt na en zet krullen als ik nog aan het werk ben.
- ☐ Ik kijk zelf na.
- ☐ Ik kijk zelf na en schrijf op hoeveel sommen ik goed had.

Vraag 7: Hoe vind je het om deze formulieren steeds in te vullen?
Zet een kruisje bij jouw goede antwoord.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Bedankt voor je hulp bij mijn huiswerk!

Juf Carina .

Uitwerking enquête.

Datum afname: 29-04-2010

Aantal leerlingen: 20.

Vraag 1: Als je zelf nakijkt, wil de juf weten hoeveel sommen je goed hebt. Waarom wil de juf dat weten denk je?

Antwoord	Aantal	Percentage
De juf wil weten of ik de sommen snap	9	45%
De juf wil weten of ik goed kan nakijken	2	10%
De juf wil weten of ik alles goed heb	10	50%
De juf wil weten welk rapportcijfer ik krijg	16	80%
De juf wil weten of ik goed werk	1	5%
De juf wil weten of ik eerlijk ben	1	5%

Vraag 2: Hoe vind jij het zelf dat je mag opschrijven hoeveel sommen je goed had?

Antwoord	Aantal	Percentage
Fijn, nu weet ik zelf hoeveel sommen ik goed heb	15	75%
Fijn, nu kan ik aan de juf laten zien hoeveel sommen ik goed had	6	30%
Niet fijn, ik wil niet vertellen aan de juf hoeveel sommen ik goed had	1	5%
Niet fijn, ik wil niet weten hoeveel sommen ik goed had	1	5%
Soms fijn, soms niet fijn	1	5%
Gewoon	1	5%
Niet fijn, ik wil dat de juf nakijkt	1	5%

Vraag 3: Schrijf je altijd eerlijk op hoeveel sommen je goed had?

Antwoord	Aantal	Percentage
Ja, ik schrijf het eerlijk op	14	70%
Nee, ik schaam me voor mijn fouten	3	15%
Nee, ik wil dat de juf denkt dat ik alles goed heb	0	0%
Soms wel, soms niet	3	15%
Soms helpt iemand me	1	5%
Nee, ik zie de fout niet.	1	5%

Vraag 4: Als je nakijkt, smokkel je dan wel eens?

Antwoord	Aantal	Percentage
Nee, ik kijk altijd eerlijk na	16	80%
Ja, soms zet ik een krul als ik een fout heb	5	25%
Ja, ik tel niet eerlijk hoeveel sommen ik goed heb	2	10%
Ik weet dat ik vals ben	1	5%

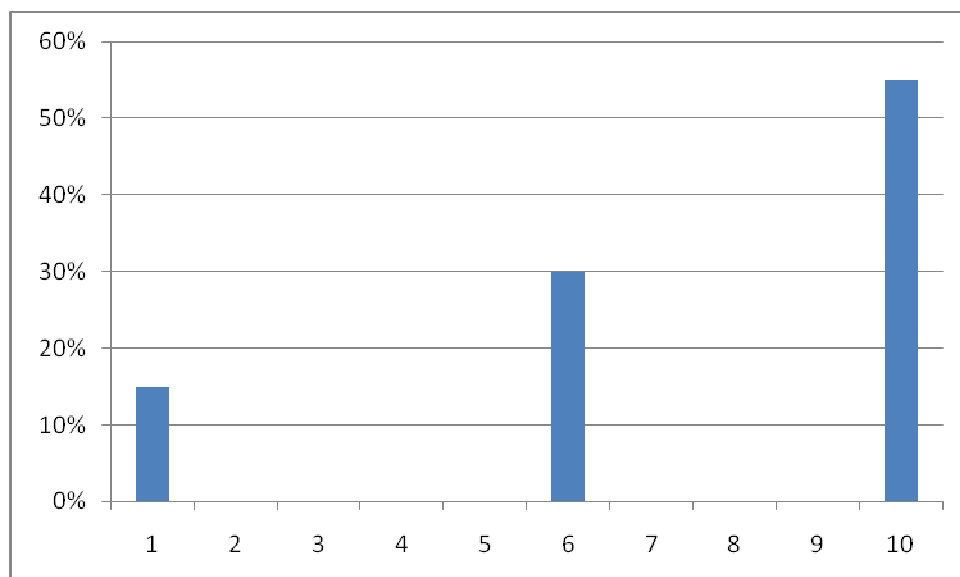
Vraag 5: Spiek je wel eens als je nakijkt?

Antwoord	Aantal	Percentage
Nee, ik doe het heel eerlijk	12	60%
Ja, ik onthoud de antwoorden	5	25%
Ja, ik schrijf het goede antwoord meteen op	5	25%
Soms als het moeilijk is	1	5%
Soms wel, soms niet	1	5%

Vraag 6: We hebben al een paar keer dingen veranderd bij het nakijken. Wat vond je de beste manier van nakijken? (Let op: nu mag je maar één antwoord kiezen).

Antwoord	Aantal	Percentage
De juf kijkt zelf na aan het eind van de dag	4	20%
De juf kijkt na als ik nog een het werk ben	2	10%
Ik kijk zelf na	4	20%
Ik kijk zelf na en schrijf op hoeveel sommen ik goed had	10	50%

Vraag 7: Hoe vind je het om deze formulieren steeds in te vullen?

Bijlage 7: Aandachtspunten voor (zelf) correctie

Aandachtspunten voor (zelf)correctie	
<i>Wat ga ik doen?</i>	<i>Waar moet ik aan denken?</i>
Ik corrigeer zelf	Waar geef ik kinderen feedback op? Weten de kinderen waar ik feedback op geef? In welke vorm krijgen kinderen feedback? Mogelijkheden: verbeteringen, opmerkingen, aanwijzingen, kritiek, een cijfer. Maak ik een foutenregistratie en foutenanalyse?
Zelfcorrectie door de kinderen	In welke vorm krijgen kinderen het zelfcorrectieblad? Is de vormgeving gelijk aan het werk van de kinderen? Wat doen kinderen met fouten? Mogelijkheden: verbeteren met behulp van een voorbeeld, achteraf zelf verbeteren (of de opdracht opnieuw uitvoeren), aanstrepen (of anderszins markeren). Hoe weet ik welk resultaat de kinderen hebben? Mogelijkheden: kinderen vullen het resultaat in op een klassenlijst, in een grafiek, of is in dit geval niet nodig. Kunnen kinderen wel zelf corrigeren? Hebben ze deze vorm al eens eerder gebruikt, of moet ik er nog uitleg over geven? Waar corrigeren kinderen? Mogelijkheden: aan de eigen tafel, of op een speciale plek. Waar vinden de kinderen de correctiematerialen? Kunnen ze die vanaf hun plaats zien? Zijn er genoeg correctievoorbeelden? Hoe laat ik merken dat ik belangstelling heb voor hun werk? Mogelijkheden: aandacht tonen tijdens de les, terwijl kinderen aan de opdrachten werken, of inzien van het werk van enkele kinderen. Wat doe ik met de kinderen die aan het eind van de les hun werk nog niet gecorrigeerd hebben? Mogelijkheden: vooraf bedenken hoe er verschil gemaakt wordt tussen kinderen met betrekking tot de hoeveelheid werk die ze maken, kinderen op tijd een seintje geven dat ze het gemaakte werk kunnen corrigeren, of van enkele kinderen het werk zelf nakijken.